

VARNING FÖR BARN!

En studie i stadsutveckling
genom dialog med barn och unga

EBBA LÖVEHED

VARNING FÖR BARN!

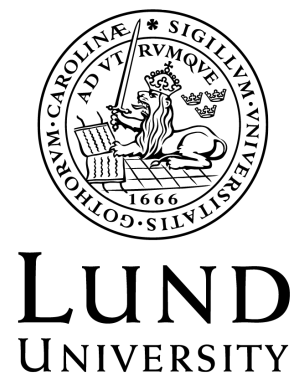
En studie i stadsutveckling genom dialog med barn och unga

ASBM01: Degree project in Sustainable urban design
School of Architecture, Lund University

Författare Ebba Lövehed

Handledare Ida Sandström

Examinator Jesper Magnusson

SUDes
Sustainable Urban Design

Tack

Till min handledare Ida. För ditt stora engagemang, intresse, hjälp och lugn, inte minst under denna märkliga vår. Tack för att du fått mig att gå från klarhet till klarhet samtidigt som jag haft så himla roligt!

Till Eskilstuna kommun och speciellt Magdalena och Mats för kartmaterial och spännande diskussioner. Till Katarina för ett spännande samtal som förberedde mig på min egen dialog.

To my SUDes classmates and the team for our time together - challenging, inspiring and filled with laughter. I miss you all so much already.

Till mamma och pappa för den ständiga uppmuntran att prata och ta plats. Det är så himla viktigt för unga tjejer att uppmuntras till det. Till Viktor för all hjälp. Till Alva för korrekturläsning, inte det minsta slarvfel undkommer hennes skarpa blick. Till John, medförfattare till den kandidatuppsats som det här examensarbetet bygger på och som varit till stor hjälp även under denna process.

Ett stort tack, förmodligen det största, vill jag rikta till elever och pedagoger på Fröslundaskolan och Lagersbergsskolan. Tack för att ni ville vara med och dessutom hade så otroligt många bra förslag, tankar, idéer och frågor. Utan er hade det inte blivit något arbete alls.

Ebba

Malmö, maj 2020

Abstract

A children's perspective on urban planning and architecture is not a modern phenomenon but is becoming more current than ever due to the incorporation of the Convention on the Rights of the Child (UNCRC) into Swedish law. Questions raised in this thesis is how a children's perspective on urban planning and architecture can be used to make the planning process available and create an influence for those who often gets neglected when it comes to the processes of dialogue in the public sector.

With a background in the 12th article of the UNCRC, *The right of the child to be heard*, the possibility of participation for children is being analysed through the school as the arena of the dialogue. This thesis a study has been made through a dialogue with children with the result of two different planning proposals that is showing not only the impact of dialogue but two different city environments. The result of the two planning proposals is less important, what is important is the comparison between them and the kind of cities they are implementing. The analysis is made partly by studying the ethics of the dialogue, the role of the planner and architect (the author) and the level of participation, and partly studying the finished result of two different proposals where the one is completely based on the dialogue. The fact that a children's perspective on the city is being a big part of this thesis is based on a view on planning and architecture on the terms of the citizen. When public participation is taking on a larger role, a broader understanding of areas and places are being shaped. All should be involved in the democratic shaping of the city, children included.

Sammanfattning

Barnperspektiv på stadsplanering är inte en modern företeelse, men en väldigt aktuell fråga, inte minst genom att FN:s Barnkonvention sedan den 1 januari 2020 är inkorporerad i svensk lagstiftning. Speciellt Barnkonventionens artikel 12, *Om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörd*, är av värde för detta examensarbete. Hur ska barn och ungas perspektiv tillgängliggöras i stadsutvecklingen, och hur stor blir deras möjlighet till delaktighet i en dialogprocess? Genom en framtagen dialogmetod har elever i skolans miljö bjudits in att delta i en dialog om utvecklingen i ett område de känner väl till. Vad skiljer ett planförslag framtaget utan möjlighet till dialog från ett planförslag där en dialog har skett? Vad är det för stadsmässiga kvaliteter som kommer fram i de båda förslagen, delar de några likheter eller skiljer de sig från varandra?

Studien visar även hur det färdiga resultatet där förslag och idéer baseras på en dialog kan bli annorlunda och mer mångsidigt än ett förslag där ingen dialog förts. I förslaget som baseras på en dialog i detta arbete blev diskussionen om vad en centrumverksamhet är eller bör vara mer utvecklad tack vare dialogen. Att barn och ungas perspektiv på staden får ta stor plats i detta arbete grundar sig i en syn på planering och arkitektur på medborgarens villkor. Där medborgerligt medbestämmande får ta större plats kan en bredare förståelse för områden och platser skapas. Därför är det också viktigt att alla får ta del av staden och stadens utveckling, stora som små.

Innehåll

1. Inledning

Varför barn och unga?	11
Syfte	17
Frågeställningar	18
Avgränsning	18

2. Teori

Planeringsetiskt perspektiv	21
Planeringsteoretiskt perspektiv	23
Delaktighetsperspektiv	24

3. Metod

Metoddiskussion	29
Introduktion till dialogen	31
Kunskapsdialog – mall	35
Kunskapsdialog – genomförande	38
Möte med kommunen	46

4. Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp

Om Eskilstuna	49
Fröslunda	56
Lagersberg	57
Råbergstorp	58

5. Planförslag 1

68

6. Planförslag 2

76

7. Diskussion

84

Etik	85
Roller	87
Delaktighet	90
Analys av förslagen	93

8. Slutsats

101

Råd och verktygslåda	105
Förslag till vidare studier	107
Avslutande reflektion	107

9. Källhänvisning

110

Tryckta källor	
Intervju	111
Dialog	112
Internetkällor	112
Bildkällor	113
Bilaga - Dialogpresentation.	113
	116

1.

Inledning

Varför barn och unga?

Medborgarens rätt till bestämmande i planprocesser regleras inte i någon större omfattning men behandlas i Plan- och bygglagens (SFS 2010:900) 5 kap 12 § i vilket det beskrivs hur samrådet ska skapa ett bra beslutsunderlag genom möjlighet till insyn och påverkan. Hur medborgarens insyn och påverkan ska fungera regleras inte, det är snarare krav på utformningen som regleras - vilka samrådsparter som ska delta, hur kungörelserna ska se ut och en minsta omfattning i tid för samrådsperioden (SFS 2010:900 5 kap 11–17 §§). Det enda som egentligen krävs är att kommunen ska redovisa det aktuella planförslaget, skälen till förslaget och det planeringsunderlag som är av stor vikt för processen.

De som deltar i ett samråd gör inte sällan det utifrån goda socioekonomiska och politiska tillgångar och även ofta eget ekonomiskt intresse. Ofta kan attribut som man, medelålders, resursstark, välutbildad eller föreningsaktiv tillskrivas de som deltar på kommunala samråd (Henecke & Khan 2002:27). De som inte kan tillskrivas dessa attribut har i regel svårare att uttrycka sina åsikter vid ett samråd, då andra viktiga attribut även kan tänkas vara läskunnig eller myndig. Innan jag började studera till planeringsarkitekt kände jag inte till de rättigheter som finns att delta i utvecklingen av sin närmsta livsmiljö, eller ens att möjligheten till påverkan finns. Jag blev uppriktigt förvånad över att jag inte lärt mig någonting om medborgardeltagande i planeringen under varken lågstadie-, mellanstadie-, högstadie- eller gymnasietiden. Det borde vara en självklarhet, en naturlig del av kursplanen.

Varför är medborgardeltagande med barn och unga viktigt?
Sveriges riksdag fattade den 13 juni 2018 beslut om att inkorporera Barnkonventionen i svensk lag och den 1 januari 2020 trädde lagen i kraft. Inkorporeringen av barns rättigheter genom Barnkonventionen ska verka vid bedömningar och beslutsprocesser som rör barn i svensk domstol (Arkitekten 2019). I en miljö där barn och ungas idéer, tankar och viljor kring planeringen inte sällan blir försummade eftersom de ofta står utanför planeringsprocessens samråds- eller dialogfaser blir deras bild av planeringsprocessen än mer viktig, inte minst sedan barn och ungas rättigheter är en del av svensk lagstiftning. Barnkonventionens artikel 12, Om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörd, beskriver hur barnet ska tilldelas möjligheter att höras, direkt eller genom en företrädare, för att fritt kunna uttrycka sig i alla frågor som rör barnet (UNICEF 2009). I *Barnkonventionen blir svensk lag* (SOU 2016:19) beskrivs en kartläggning av hur tillämpningen av lagar och föreskrifter överensstämmer med barnets rättigheter enligt Barnkonventionen inför en inkorporering i svensk lagstiftning. Vad gäller artikel 12 tar utredningen upp hur barnets rätt att uttrycka sina åsikter ska ses som just en rättighet och inte en skyldighet för barnet. Barnet ska ses som en bärare av sina egna rättigheter och vara delaktig i och ha inflytande över sitt eget liv.

I Barnkonventionen finns inga indikationer på åldersgränser. Utredningen menar att det inte är barns ålder som avgör hur mycket ett barn förstår, utan erfarenhet, miljö, sociala och kulturella förväntningar och omfattningen av stöd (SOU 2016:19:109–110). Vidare har man tagit fram fem steg för att genomföra och praktisera artikel 12. Stegen innebär bland annat att förbereda barnet genom att tilldela det information om dess rättigheter (första steget),

lyssna på barnet i en miljö som anpassas för barnet (andra steget), se barnets åsikter som en väsentlig del i frågans avgörande (tredje steget), informera barnet om resultatet av processen och erbjuda en återkoppling som en försäkran om att barnets åsikter tas på allvar och är viktiga, att dess medverkan inte ses som en teknikalitet (fjärde steget) och slutligen att barnet ges rättigheten att överklaga ett beslut om barnets rättigheter kränks (femte steget). Barnrättskommittén som står bakom utredningen menar att barnets rätt uttrycka sina åsikter måste finnas i alla miljöer där barn växer upp, utvecklas och lär sig. Där nämns bland annat skolans miljö som exempel (SOU 2016:19:111–112). Med Barnkonventionens artikel 12 som bakgrund och vetenskapen om att alla barn som bor i Sverige sedan den 1 januari 2020 har rätt att höras och fritt uttrycka sig i frågor som rör barnet, kan man lyfta frågan att barn och unga även ska ha rätt att kunna påverka sin närmsta livsmiljö. Anledningen till att barn och unga inte deltar i dialoger kan härledas till tre faktorer som Sveriges Ungdomsråd identifierat enligt Sveriges kommuner och regioner i *Medborgardialog för unga* (2012). Dessa faktorer är brist på kunskap, brist på erfarenheter och brist på resurser. Med brist på kunskap menas att unga inte känner till hur eller genom vilka kanaler de kan delta i processen. Skolan beskrivs som den miljö där demokratins strukturella metoder lärs ut, men lika mycket fokus bör ligga på att tilldela barn och unga hur de kan delta i det demokratiska systemet. Genom bristen på erfarenhet av att delta i dialogprocesser skapas ett hinder, hur ska man känna till sina rättigheter om man aldrig deltagit i en dialogprocess tidigare? Slutligen presenteras bristen på resurser, som både kan innebära ekonomiska resurser som resurser att bestämma över sig själv, därför bör dialogen fungera i en miljö som känns bekväm för unga (SKR 2012:10, 26–28).

Övergripande kan sägas om alla former av dialogprocesser där barn och unga får möjlighet till inflytande att det första hindret att överkomma handlar om att ge barn och unga kunskapen om att de har rätt till inflytande och påverkan. De som är barn idag kommer en dag bli vuxna och kunna påverka samhället, och därför är det av största vikt för framtidens samhälle att ge barn och unga en inblick i det demokratiska systemet. Det experimentella och forskningsbaserade landskapskollektivet DISORDER uttrycker det på ett bra sätt i ”DIS_COURSE#1 Att inkludera boende i stadsutveckling” (2019), nämligen att barn och unga ”har och blir föräldrar”. Med detta menas att man genom att inkludera barn och unga i stadsutvecklingsprocesser även kan nå deras familjer, och dessutom nå framtiden i ett tidigt stadium eftersom de barn och unga som involveras i DISORDERs projekt kommer vara vuxna inom en relativt kort tid. Det förstnämnda är ett bra sätt att nå ut i stadsdelar med exempelvis språk- eller andra socioekonomiska barriärer. Det sistnämnda lämpar sig bra i planeringsprojekt, där tidsperspektivet ofta är riktat på ett decennium in i framtiden.

Det handlar om att erbjuda en plats på lika villkor i dialogen, en plats som många unga kanske inte ens känner till att de har rätt att ta. Barn och unga borde på ett eller annat sätt delta vid kommunala dialogprocesser liksom övriga medborgare och kommunens samråd borde vara anpassade till barns förmåga att uttrycka sig. Det finns redan en stor mängd exempel på medborgardialoger där barnen står i fokus. Stockholms stad utkom 2016 med Staden i ögonhöjd, ett styrdokument för att öka barnperspektivet på staden i samband med stadens nya översiktsplan och medborgardialoger med barn i skolan har de senaste åren genomförts i många svenska kommuner.

Det här examensarbetet tar avstamp i kandidatuppsatsen *På lika villkor – en studie om medborgardialog med barn och unga* (Ljungberg & Lövehed 2018). Kandidatuppsatsen behandlar barns och ungas deltagande i den kommunala fysiska planeringen. Genom att undersöka hur två kommuner arbetat med dialoger med barn och unga besvarades följande frågeställningar:

- *Hur tillgängliggörs den fysiska planeringen för barn och unga?*
- *Hur ser denna tillgängliggjorda process ut?*
- *Hur värderas inflytandet hos de barn och unga som deltar?*

De två undersökta fallen i kandidatuppsatsen, Helsingborgs stad och Linköpings kommun, hade använt sig av någon slags dialog i sitt arbete med att ta fram kommunala planprogram. Helsingborgs stad utvecklade i samband med stadsutvecklingsprojektet DrottningH en dialogmodell tillsammans med forskare på Högskolan i Halmstad. Dialogmodellen heter *Arkitekter i skolan* och utgår från att föra en dialog med barn där skolan används som arena (Ljungberg & Lövehed 2018:31). I fallet med DrottningH fördes dialogen med barn i mellanstadieårskurs 5 på en lokal skola under en längre tidsperiod tillsammans med tjänstepersoner från kommunen och en följeforskare från Högskolan i Halmstad. I det andra studerade fallet, Linköpings kommun, användes dialogmodellen *Designdialog*, ursprungligen från Chalmers men modererad av Nyréns arkitektkontor som bistod med dialogens struktur. Själva dialogen, kontakt med medborgare och bearbetning av information sköttes av tjänstepersoner på kommunen. Till skillnad från arbetet med DrottningH i Helsingborg fördes dialogarbetet med 13 olika fokusgrupper som ansågs besitta en bred kunskap om området Skäggetorp, där ett nytt planprogram skulle tas fram. En annan

viktig skillnad var att man i Linköping inte aktivt sökte dialog med barn och unga, utan att detta var något som kom av att det visade sig bo många unga i området (Ljungberg och Lövehed 2018:42,49).

Vad säger de två undersökta fallen om medborgardialog med barn och unga? En tydlig, förberedd dialog är att föredra, gärna med äldre barn som kan ta till sig de komplexa delarna av stadsplaneringen (Ljungberg och Lövehed 2018:43). Att föra dialog med barn och unga i en trygg miljö istället för - som det ofta är i samrådsprocesser - en tom lokal sent på kvällen, uppfattas som något positivt för att kunna föra denna sorts dialog. En annan viktig aspekt är att dialogen blir obligatorisk om den sker i skolan eftersom alla barn i Sverige berörs av skolplikt. Detta kan kanske uppfattas som en formell och stel anledning till dialog, men eftersom barn inte vanligtvis deltar i kommunala samrådsmöten och dessutom omfattas av skolplikten kan det fungera som en ögonöppnare för dialogdeltagarna. Om man inte är medveten om sin rätt att delta i kommunala planeringsprocesser är det svårt att medverka i dialoger. Hur ska man kunna känna till sina rättigheter när man aldrig fått ta del av dem? Därför behöver planeringen bredda, utveckla och utöka inte bara dialogens arena utan även delaktighet, inflytande och kunskap som tilldelas de som deltar i en kommunal dialog. Det handlar inte uteslutande om att genomföra anpassade dialoger endast med barn och unga utan snarare inkorporera barnens synpunkter i den redan existerande dialogen, och visa att deras åsikter är av värde för planeringen. Detta examensarbete ämnar undersöka liknande frågor som kandidatuppsatsen *På lika villkor* men ur ett praktiskt perspektiv där endast ett fall valts ut, som även gestaltas med hjälp av dialogdeltagare – barn och unga i låg-och mellanstadieålder.

Dialog med barn och unga behöver grunda sig i att dialogen sker för att barnen ska få tillgång till planeringen, inte att man som planerare ska stoltsera med att det skett en bred dialog med röster som vanligtvis inte hörs. I en samrådsprocess där de socioekonomiskt starka redan får mest utrymme behövs en bred dialog inte bara som dekoration utan som en väsentlig del i planeringsprocessen. Hur fungerar detta i praktiken? Det fackliga byråkratspråket som planerare för sig med går inte att använda i en dialog med barn eftersom de inte är vana vid det, och i vissa fall inte kan tolka det. Hur ska planerarrollen användas för att inte ta över i en dialog med barn och unga, men samtidigt bidra till en ökad kunskap om arkitektur och planering? Arbetet grundar sig i en frågeställning kring hur en tillgängliggjord dialogprocess för barn och unga ser ut och vad resultatet av ett arbete där en dialog förts blir, jämfört med ett arbete där ingen möjlighet till dialog skett. Arbetet ämnar även bidra med ny kunskap kring metoder i stadsutvecklingsfaser i den fysiska planeringen, snarare än att undersöka en plats eller ett område genom rena designlösningar. Hur kan stadsutveckling formas och förstås genom en okonventionell modell för kunskapsinhämtning?

Syfte

Syftet med detta arbete är att undersöka hur en dialog med barn och unga fungerar i ett praktiskt fall och hur resultatet av ett dialogbaserat planförslag skiljer sig från resultatet av ett planförslag där ingen dialog eller möjlighet till deltagande skett. Vidare är syftet även att undersöka vilken typ av stadsmässighet de två processerna och förslagen skapar, och hur en värdering av rumslighet skapas utifrån faktorer som delaktighet och dialog.

Frågeställningar

- *Hur kan planerar- och arkitektrollen användas i en dialog med grupper som inte är vana vid eller kan tolka fackspråk?*
- *Hur kan stadsutveckling förstås och fördjupas genom en dialogmetod?*

Avgränsning

Examensarbetet har avgränsats till att undersöka dialogprocesser med barn och unga. Intresset ligger i att undersöka hur de traditionella rollerna planerare – medborgare förändras när fokus ligger på en grupp som vanligtvis inte deltar i samrådsprocesser. Gruppen barn och unga hade kunnat ersättas av en annan i dialogprocessen förbisedd grupp, men har valts med utgångspunkt i att Barnkonventionen i år blivit inkorporerad i svensk lagstiftning. Arbetet har även avgränsats till en specifik plats, stadsdelarna Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp i Eskilstuna, Sverige. Eskilstuna kommun arbetar för närvarande med en utvecklingsplan som varit ute på samråd (Eskilstuna kommun 2019) i vilken man föreslår förtätning genom bostäder och service i området. Examensarbetet har avgränsats till barn i låg- och mellanstadieålder, eftersom de två skolorna som ligger inom gränsen för planområdet (Lagersbergsskolan och Fröslundaskolan) är låg- och mellanstadieskolor.

2.

Teori

Om det teoretiska ramverket

Liknande de frågeställningar som presenteras i kandidatuppsatsen *På lika villkor* baseras detta examensarbete på en analys av en medborgardialog som förts med barn och unga. Därför presenteras ett liknande teoretiskt ramverk, men med ett nytt syfte – att analysera den faktiska dialogen och dess medverkande (planerare och deltagare/medborgare) och inte tillgängliggörandet av processen eller barns inflytande i den redan genomförda dialogen. I denna analys är det till skillnad från analysen i *På lika villkor* en dialog som sker löpande under arbetets gång och inte två fall av analyser som skett av olika kommunala planerare, forskare och konsulter en tid innan uppsatsen började skrivas. Författare är i detta fall både planerare, dialogskapare och arkitekt och därför modifieras det teoretiska ramverket därefter. Först analyseras planerarens roll utifrån ett planeringsetiskt perspektiv med grund i Johansson & Khakee (2009), där planerarens etiska samhällssyn undersökts. Detta följs av ett planeringsteoretiskt perspektiv där planerarens roll utifrån karaktärsdrag i en normativ planeringsdiskurs undersökts utifrån Strömgren (2007). Slutligen har dialogdeltagarnas delaktighet undersökts genom den modell i fem nivåer utformad av Shier (2001) som beskriver vägar till delaktighet.

Planeringsetiskt perspektiv

Johansson & Khakee presenterar i *Etik i stadsplanering* (2008) en syn på normativ planering med medborgerligt deltagande där fyra etiska synsätt hos planerare presenteras. Dessa fyra synsätt är människosyn, samhällssyn, demokratisyn och ekologisynt. Inom ramen för det första synsättet, människosyn, beskrivs en grundläggande tolerans

för alla människors lika värde och allas rätt att uttrycka sina åsikter som inom medborgardialoger uttrycker sig genom att alla människor ska behandlas lika. Detta kontextualiseras i dialogen genom att medborgaren och planeraren ska kunna föra ett öppet samtal. Det andra synsättet, samhällssyn, definieras i en etisk samhällssyn av solidaritet, rättvisa och öppenhet. Medborgerligt deltagande bygger i denna samhällssyn på en balansgång mellan individualism och kollektivism. Mångfalden är viktig i denna etiska samhällssyn, där allmänintresset ses som en kompromiss mellan särintressen. Det är planerarens uppdrag att balansera mellan olika särintressen och föra en dialog med alla parter.

Det tredje synsättet, demokratisyn, rymmer de etiska grunderna i ett demokratiskt samhälle – rättvisa och rättigheter, men även en representation av förbisedda och maktlösa grupper och bättre förståelse för rättigheter och skyldigheter eftersom det är svårt att ta del av sina rättigheter om man inte anser sig kunna vara med och påverka. Planerarens etiska uppgift är här att både kunna uppfatta olika perspektiv och kunna se utifrån medborgarens perspektiv och kunna agera utifrån sitt normativa överläge. Medborgaren, i sin tur, behöver kunna ta del av planeringens möjligheter till insyn och påverkan och inse att de på ett sätt är allmänintressets företrädare och får gensvar för sina idéer i en målinriktad dialog. I detta fall behandlas en specifik diskursetik, där alla deltar på lika villkor. Detta etiska ansvar för planeraren skapar problem när vissa grupper av olika anledningar inte kan eller vill delta i en dialog. Det fjärde och sista synsättet, ekologisyn, innebär en etisk ansvars känsla för framtida generationers intressen och relationen mellan människa och natur i det planerade landskapet. Konflikten mellan dialogen om förtätningen av ett bostadsområde och vår arts överlevnad

ställer stora miljöetiska krav på planeraren (Johansson & Khakee 2008:64–67). De fyra perspektiven går att använda för att analysera planerarens etiska synsätt gentemot medborgaren.

Planeringsteoretiskt perspektiv

Ett antal olika planeringsteoretiska perspektiv med grund i den akademiska plandebattens paradigmskiftet beskrivs i Strömngrens *Samordning, hyfs och reda – stabilitet och förändring i svensk planpolitik 1945 – 2005* (Strömngren 2007). De planeringsteoretiska paradigmerna definieras utifrån olika karaktärsdrag som Strömngren identifierat och som kan kopplas till planerarens och medborgarens roll. Rationalitet är ett av karaktärsdragen, där planeringen utgår från att det finns en tydlig skillnad mellan planeringens subjekt och objekt. Vem planerar, och vem planeras det för? Den fullständigt rationella planeraren är även den allvetande samhällsplaneraren som besitter all kunskap kring hur samhället bör formas. Den rationella planeraren har även kunskapen att kunna skapa målsättningar och uppfylla dem, rita nya stadsdelar och städer, beskriva hur de ska uppföras och få planerna förverkligade. Den allvetande rationella planeraren är en karikatyr, men arketyper kan användas för att analysera kunskap, reflektiv och analytisk förmåga hos både det planerande subjektet och objektet (Strömngren 2007:29–30).

Nästa karaktärsdrag är voluntarism, där en stark voluntarism definieras som planerarens självbestämmanderätt över planeringen och där planeraren inte begränsas av aktörer som politiker eller medborgare. Strömngren poängterar att en stark voluntarism inte är möjlig i dagens moderna samhälle, men återigen kan arketyper användas för att analysera i vilken grad planeraren anser sig vara

autonom (Strömngren 2007:30). Nästa karaktärsdrag är utopism som Strömngren menar handlar om frågan huruvida planeraren kan manipulera och förändra samhällets fysiska utformning. Ett samhälle kan inte utvecklas spontant om det finns en underliggande utopisk föreställning om hur samhället ska formas, där utopismen bidrar till att planeringen handlar om att skapa modeller av idealsamhällen. Denna extremtyp kan liksom de tidigare användas för att analysera och jämföra samtida planeringsideal men då i vilken utsträckning utopismen står i vägen för ett alternativt, spontant framvuxet samhälle (Strömngren 2007:31). Det sista karaktärsdraget lämpar sig kanske bäst för att beskriva planerarens roll under en medborgardialog eller samrådsprocess, tanken om det kollektiva goda. En planerad utformning av samhället strävar alltid efter att förbättra allas livsvillkor med värden som effektiviserar och gynnar samtliga medborgare. Tanken om det kollektiva goda utgår från att det bara finns ett gott, med en gemensam vilja och att alla medborgare i ett samhälle vill samma saker. Skillnaden från övriga karaktärstyper är att utgångspunkten med det kollektiva goda alltid måste besvaras med ett ja eller nej, det kan inte finnas olika grader av kollektivt gott (Strömngren 2007:32).

Delaktighetsperspektiv

En modell över barns deltagande är Harts Delaktighetens steg ("ladder of participation"), beskriven i *Children's participation – from tokenism to citizenship* (Hart 1992). Modellen Delaktighetens steg har kommit att betyda mycket för barns delaktighet i beslutsprocesser sen den först blev publicerad. En annan modell över barns delaktighet i beslutsfattande återfinns i Shiers *Vägar till delaktighet: Öppningar, möjligheter och skyldigheter* (Shier 2001). Shiers

modell bygger i mångt och mycket på Harts men med några tillägg och är inte tänkt att ersätta Harts modell, snarare komplettera den. Harts modell är i sig en bearbetning av Arnsteins delaktighetssteg ("eight runs on the ladder of citizen participation"), som i sig inte riktar sig enbart till barn (Shier 2001:2).

De fem nivåerna i Shiers modell är *barn blir lyssnade till, barn får stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter, barns åsikter och synpunkter beaktas, barn involveras i beslutsfattande processer* och slutligen *barn*

delar inflytande och ansvar över beslutsfattande. Shiers modell riktar sig till skillnad från övriga modeller till barns delaktighet och har utformats i enlighet med Barnkonventionens artikel 12. Modellen består av fem nivåer och inom varje nivå finns tilläggen öppningar, möjligheter och skyldigheter. Då Shiers delaktighetsstege utgår från Barnkonventionens artikel 12 känns det logiskt att använda den i analysen av dialogen i detta arbete.

När samma modell användes för att analysera redan genomförda dialogprocesser i och med kandidatuppsatsen *På lika villkor* påtalades att det femte steget i vissa fall kan ses som något önskvärt men oåtkomligt mer än en målsättning för en dialogprocess i offentlig förvaltning, eftersom en bred dialog i båda de studerade fallen kommit från politikens håll, och inte från medborgaren (Ljungberg & Lövehed 2018:47). På samma sätt kommer ambitionen att föra dialog i och med detta examensarbete från mig, och inte från de elever som varit med i dialogen. Frågan är om det femte steget bör vara med över huvud taget, och vad det i så fall tillför till delaktigheten utöver ett ouppnåeligt mål.

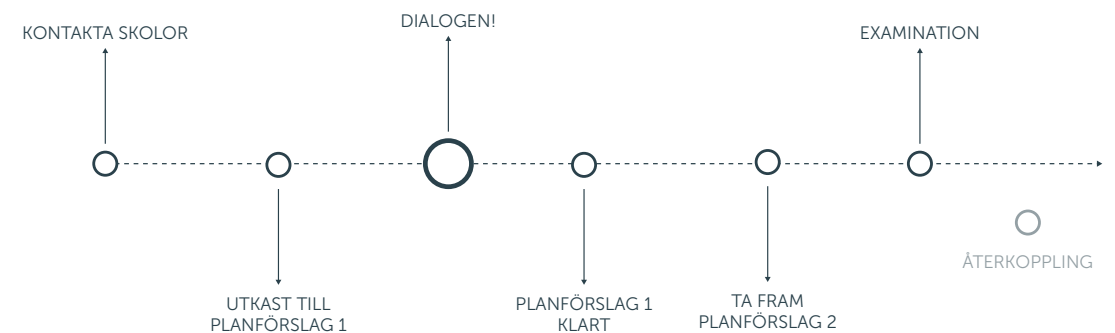
3.

Metod

Kunskapsdialog

Metoddiskussion

Detta arbete grundar sig i att det förts en dialog med elever på två skolor i anslutning till det studerade planområdet. I den inledande fasen till arbetet kontaktades närliggande skolor i området, Lagersbergsskolan och Fröslundaskolan, för att se om de var intresserade av en dialog. Jag fick svar från båda skolorna och kunde därefter utforma den presentation som utgör själva dialogen. Värt att nämna är att båda de kontaktade skolorna erbjöd en dialog med sina elevråd, något som jag själv inte tänkt på, men som visade sig passa mitt arbete bra då det i elevråden deltog elever från alla årskurser och klasser.

Den dialogmall som togs fram innan presentationen har korrekturlästs och godkänts av en företrädare som arbetar inom skolväsendet, för att legitimera att dialogen uppfattas som trovärdig och är greppbar för elever i låg- och mellanstadieålder. En intervju har även genomförts med en informant från Nyréns arkitektkontor som arbetat med dialog med barn och unga. Informanten har svarat på frågor och gett råd och tips kring dialogen och dess genomförande. Detta kan ses som en ytterligare garanti för att

dialogen är greppbar för barn och unga, liksom att företrädare för skolan fick läsa igenom mallen till dialogen. Intervju har använts som informationsinsamling eftersom det ger en annan bild av erfarenheter, tips och råd som inte går att ta del av på något annat sätt, till exempel genom att läsa dokument eller andra skriftliga källor. Genomförandet av själva dialogen beskrivs längre ner i detta kapitel. Innan dialogen började jag även utforma strategier, tre huvudstrategier kallade "utemiljön", "husen" och "kopplingarna". Till dialogerna tog jag även fram en skiss på ett planförslag (det som i detta arbete kallas planförslag 1). Efter dialogerna började planförslag 2 utformas med dialogerna som grund. I och med detta arbetade jag även om strategierna så att även elevernas åsikter får visas i diagrammet, detta återfinns i kapitel 4. Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp. Jag har arbetat parallellt med både textbearbetning och gestaltning, något som ibland varit påfrestande men oftast bidragit till en ökad förståelse för designmässiga beslut och val, i och med att jag har kunnat gå tillbaka till vad eleverna egentligen sa under dialogen och forma gestaltningen därefter.

Fördelarna med att arbeta med en dialog som metod är att gestaltungsarbetet blir bredare och kanske mer platsspecifikt än vad det hade blivit utan att föra en dialog. Genom att ta del av kunskap av deltagare som har en starkare koppling till ett område blir det inte nödvändigtvis ett bättre arbete, men utgångspunkten är att det i alla fall ska bidra med en starkare koppling till verkligheten. Jag har även tillförskaffat mig en bredare kunskap om området jämfört med vad jag hade lyckats med utan att föra en dialog, då jag fått ta del av mycket kunskap som är omöjlig att läsa sig till, till exempel vilka lekplatser som uppfattas som bra eller dåliga, hur långa eller korta olika avstånd känns som eller hur elever tar sig mellan

skolan och hemmet. En stor fördel med att arbeta med dialog som metod är att jag blivit utmanad i min syn på många stadsmässiga begrepp, exempelvis centralitet, torg och mötesplatser och vad som definierar en stadskärna. Dialogen har varit värdefull i och med att jag tvingats ta ställning till frågor jag trodde redan var "lösta" i och med det första planförslaget. Fördelen ligger i hur de professionella normerna utmanas och skapar en ny syn på exempelvis centralitet och stadskärnans betydelse. En nackdel med att arbeta med dialog som metod är att jag är ensam som både planerare, arkitekt och deltagarnas företrädare i detta arbete. I liknande projekt som förs av arkitektkontor, stadsplaneringskontor och kommuner är det inte så vanligt att den som för dialogen även är den som står för gestaltningen, men då kan min ensamma roll tvärtom argumenteras vara en fördel eftersom det inte riskerar att bli missförstånd mellan många olika aktörer. En annan nackdel är att dialogen som förs utgår från att de som medverkar kan delta under en kortare period, till skillnad från ett eller två år som det ofta är i liknande projekt i praktiken. Arbetet hade även kunnat fördjupas med en rundvandring i området med dialogens deltagare, någon mindre rituppgift eller en längre föreläsningdag, men arbetets snäva tidsram är en anledning till en fördjupning inte är möjligt att genomföra.

Introduktion till dialogen

Att lyssna på barn har inte alltid varit en självklarhet. Kylin & Lieberg beskriver i *Barnperspektiv på utemiljön* (2001) hur vår syn på barnet förändrats under 1900-talet, från sårbara individer i behov av vuxnas tillsyn till att man på 1980-talet började använda "barnperspektivet" som ledord och barns politiska inflytande började värderas, till skillnad från tidigare få vuxna värderade

barns villkor i frågor om trafikfrågor och säkerhet. En förflyttning mellan att se barn som objekt till ett medbestämmande subjekt skedde, menar Kylin & Lieberg, under 1990-talet (Kylin & Lieberg 2001:64). Barnperspektivet beskrivs även i *STAD – Tema: barn har sin plats i staden* som en distansering från det yrkesprofessionella perspektivet. Liksom Kylin & Liebergs beskrivning av hur barnperspektivet vuxit fram under senare hälften av 1900-talet beskrivs i *STAD* hur detta hör ihop med synen på barndom. Från att ha varit en transportsträcka till vuxendomen har barndomen istället kommit att handla om en oskattbar tidsperiod i livet. Idag handlar barnperspektivet snarare om barns förmåga till spontanitet, kreativitet och ansvarstagande inför framtiden än vägen mot det vuxna livet (STAD 2018).

I avhandlingen *Designdialoger i tidiga skeden – arbetssätt och verktyg för kundengagerad arbetsplatsutformning* (Fröst 2004) tar Fröst upp hur arkitektens möjligheter att vidga sitt arbetsfält sker genom att de traditionella arbetsuppgifterna utökas med nya uppgifter och synsätt. Fröst menar att en utveckling mot en bredare delaktighet kräver arkitekter som är uppmärksamma och som arbetar på medborgarnas villkor (Fröst 2004:19). Denna förskjutning i arkitektens yrkesroll är intressant att jämföra med synen på medborgerligt deltagande kontra planerarens och arkitektens yrkesroll i tidigare planeringsideal. I en tid då planerare och arkitekter såg sig själva som det enda beslutande organet i utformningen av samhället fanns det även bara plats för ett gemensamt allmänintresse (Strömgren 2007:38). Ett gemensamt allmänintresse med en samhällsform utformat av den enda yrkesrollen som kunde skapa en kollektiv stabilitet för den stora massan, där städerna utformades utifrån en gemensam modell för att tillgodose allmänheten.

En intervju har i detta arbete använts som ett sätt att skapa en uppfattning om erfarenheter kring dialog med barn och unga i stadsutvecklings- och planeringsprocesser. Informant har deltagit i syftet att ge en övergripande bild av hur dialoger med barn och unga fungerar, innan jag själv skulle genomföra min dialog. En bidragande faktor till att en dialog med barn och unga ska kunna tillgängliggöra planeringen är att dialogen omformas i varje projekt (informant 1). Vad gäller planerar- eller arkitektrollen menar informant att det är nödvändigt att ta på sig en mer aktiv roll, det kan till och med bidra till en djupare diskussion. Att planeraren fungerar som en idéspruta ser informant som positivt och menar att planeraren/arkitekten kan ställa ledande frågor ("var brukar ni hänga?", "har ni en favoritplats?") under dialogen för att få igång ett samtal. Vad gäller etik menar informant att det hör mycket ihop med återkopplingen. Ofta, menar informant, blir man som planerare/arkitekt i en dialog likställd med en myndighetsperson. Under en dialog som informant tidigare jobbat med var det en hög medelålder bland de deltagande under en öppen dialog, vilket gjorde att unga som passerade vände i dörren, därför gäller det att forma dialogen efter deltagarna. På ett etiskt plan menar informant att det till exempel kan innebära att betala ut lön till deltagare för att dialogdeltagandet då känns större. Ålder, tycker informant, beror till stor del på anledningen till att dialogen förs. Yngre barn i förskola är svåra att föra dialog med när det gäller stadsutveckling, men är däremot lätta att prata med om deras skolgård, då man kan ställa mer konkreta frågor till exempel vad de gör på rasten. Återkoppling, tycker informant, är otroligt viktigt och bör ske när förslaget börjar ta form, och deltagarna har fått ta del av det. Informant lyfter även frågan om en dialogdeltagare verkligen kan ta till sig en skiss, och menar att en mer fysisk dialog är att föredra, med exempelvis modellbygge. I slutändan handlar dialoger

om att väcka intresset för den egna närmiljön (informant 1).

Metoden i detta arbete grundar sig i en syn på planering och arkitektur på medborgarens villkor, där medborgerligt medbestämmande får ta större plats och syftet är att undersöka gestaltningen av ett område utifrån dessa premisser. *Designdrivna dialoger för arkitektur och samhällsbyggnad* (Fröst et al. 2017) beskriver erfarenheter från 100 designdialoger. Fröst et al. skiljer mellan designdrivna dialoger och designdialoger. Designdialogen är en modell som ursprungligen kommer från Chalmers tekniska högskola, och har sen tillkomsten används av en rad olika arkitektkontor och kommuner i Sverige. Designdrivna dialoger beskrivs som dialoger som förs om det gemensamma skapandet av rumsliga designartefakter, till exempel skissmaterial. Designdialoger beskrivs istället vara en designdriven dialogmetodik som formats genom ett antal olika sorters metoder, tekniker och verktyg. Den beskrivs som en lärandeprocess där praktisk och erfarenhetsbaserad kunskap inkorporeras i designarbetet. Dialogen ska fungera som en dynamisk interaktion med nulägesanalys, mål, krav och idéer till förändring (Fröst et al. 2017:3,11).

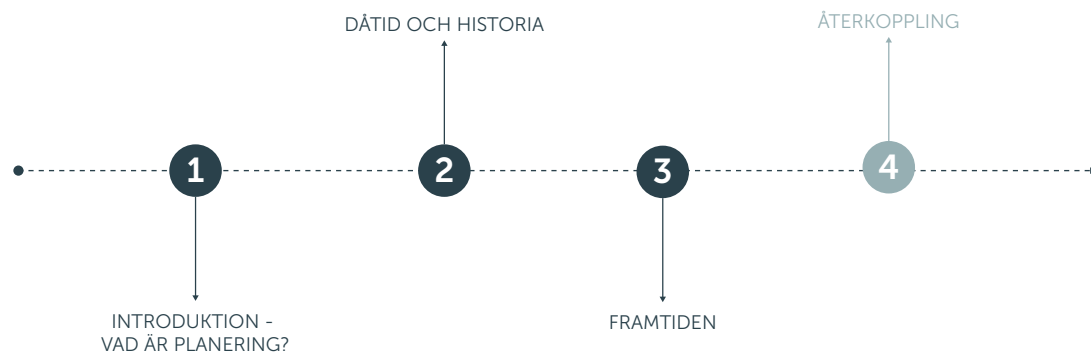
Ett återkommande tillvägagångssätt till deltagande i vissa svenska dialoger med barn och unga är förse deltagarna med material att rita egna visioner eller ”önskemål” till stadsutvecklingsprojekt, något som inte använts detta examensarbete. Anledningen är att jag tycker att det krävs en förberedande kunskap om vad rumslighet, arkitektur och planering är innan man ger barn och unga en penna och papper och säger ”rita vad du vill”. I väldigt få fall blir nog svaret liknande det man som planerare eller arkitekt gärna vill höra – en lagom tät, grön, inbjudande och levande stadsdel. Detta behöver inte

betyda att det är eftersträvansvärt att få höra ”rätt” svar i en dialog med barn och unga, eller att ens finns ett ”rätt” svar då man inleder en dialog med en kort introduktion. Det handlar snarare om att vägen till delaktighet måste ske på deltagarnas villkor, inte på de villkor som ställs av en arkitekt eller planerare. Frågan är ju också vad resultatet blir när barn och unga helt utan någon vidare inblick i stadsplaneringen får önska sig diverse saker, som i väldigt få fall överensstämmer med resultatet, och där planerarens roll är passiv. I sådana fall kan det anses något kontraproduktivt med en dialog med barn och unga över huvud taget eftersom dialogen förpassas till något som mest utförs för att det måste, istället för ett sätt att tillgängliggöra planeringsprocessen för en grupp som oftast stängs ute och där barns och ungas röster används mer som dekoration än en faktisk kunskapsinhämtning. Dialoger med barn och unga kan även användas för kunskapsinhämtning från andra specifika grupper och därigenom skapa delaktighet och inflytande, något som går förlorat om barn bara fungerar som dekoration i en dialog.

Kunskapsdialog - mall

Hur ska då denna medvetenhet skapas och hur ska barn och unga tillsammans med planerare och yrkeskunniga kunna delta på lika villkor i en dialog? Som redan konstaterats är skolans miljö ett naturligt val av forum för dialogen eftersom skolan är en vardaglig plats för barn och unga, som dessutom omfattas av skolplikt. Dialog med barn och unga kan även ses som en nyckel till dialog med övriga samhällsgrupper genom att barn berättar om dialogen och framtidsperspektivet för föräldrar eller andra i sin närhet. Min dialog har hämtat inspiration från de dialoger som analyserats i *På lika villkor* men är omarbetad för att passa detta arbete med

tidsaspekt, deltagare och omfattning. Namnet kunskapsdialog knyter an till att det både är min kunskap om området som vidgas tack vare eleverna, liksom eleverna får en bredare kunskap kring arkitektur och planering – och sina medborgerliga rättigheter. Delmomenten i dialogen är *introduktion – vad är planering?* följt av *dåtid och historia* och slutligen *framtiden*, som är själva dialogen. Första momentet, *introduktion*, inleds med en introduktion till stadsplaneringen som yrke, där barnen får ta del av vad en planarkitekt gör och varför det är viktigt att planera städer och samhällen. Genom denna introduktion skapas en ny dimension i kunskapsinhämtningen, där planeraren tillgodoser deltagarna med kunskap och information om planering och arkitektur som de kanske innan inte kände till. Här tas även Barnkonventionen upp, specifikt artikel 12 och dess påverkan på planeringen i och med inkorporeringen i lagstiftningen. Värt att nämnas är att alla deltagare/elever nyligen diskuterat Barnkonventionen under lektionstid, så just det var ingen ny information för dem.

Ett tidsperspektiv presenteras även, där det beskrivs att planering tar väldigt lång tid. Jag har beskrivit det som att det kan ta upp till 25 år mellan en första idé till ett färdigt område, och jämför detta med att jag ju faktiskt är 25 år för att sätta det i perspektiv. Under

moment två, *dåtid och historia* följer ett historiskt perspektiv på områdena Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp, med fokus på hur de uppförts generellt och skillnaden i byggnadsstrukturer och användningsområden. Detta har förklarats med greppbara men verklighetsförankrade beskrivningar (till exempel har begreppet "ABC-stad" förklarats som "ett område planerat som en egen liten stad med skola, bibliotek, mataffär och bank"). I moment två förklaras även hur planarkitektens roll har förändrats genom tiden, från att inte lyssna på medborgaren till att vara skyldiga enligt lag att lyssna på medborgaren. Moment tre, *framtiden*, tar upp Eskilstuna kommuns utvecklingsplan och vad den kan föra med sig där jag har förenklat det som att tanken med planen är att "skapa fler bostäder, fler jobb, fler saker att göra på fritiden och fler nya miljöer", vilket är en omskrivning av syftet med utvecklingsplanen (Eskilstuna kommun 2019:3–5). Sedan följer ett antal frågeställningar som eleverna får fundera över ("hur tycker du att Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp ska vara?", "finns det något du tycker är dåligt som skulle kunna förändras, eller något som är extra bra?"), där tanken är att få dem att reflektera över sitt närområde och börja fundera över en framtida utveckling. Detta följs av tre teman för framtiden för att komma igång, grönt/lek, bostad/hus och torg/service som presenterats med små illustrationer, följt av en presentation av en skiss till det första planförslaget. Själva dialogen, det vill säga den diskussion som kommer efter presentationen, har inte haft någon direkt struktur utan eleverna har fått tala fritt rakt ut eller med hjälp av handuppräknning. Tillsammans har vi sedan diskuterat kring olika frågor rörande utvecklingen av Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp.

Material till dialogen var följande:

- *En karta över området i A1-format*
- *Runda klisterlappar i olika färger att fästa på kartan*
- *Tejp att skriva korta kommentarer på och fästa på kartan*
- *Pennor att skriva med*
- *Små abstrakta modeller av hus, gjorda i trä*
- *Ljudinspelnings-app att spela in dialogen med*

En tid efter att dialogen har skett och det finns ett färdigt material att tillgå sker en återkoppling för att se så att det färdiga resultatet överensstämmer med deltagarnas åsikter. Här blir det också intressant om det inte överensstämmer med deltagarnas syn på områdenas utveckling, varför blev det så?

Kunskapsdialog - genomförande

Under två dagar i mars 2020 genomfördes dialoger med elever på Fröslundaskolan och Lagersbergsskolan. Eleverna som var med i dialogen ingick i båda i skolornas respektive elevråd och gick i första till och med sjätte klass. Dialogerna genomfördes på samma sätt på de två olika skolorna, där fokus lades på att försöka greppa dels stadsplaneringen och en framtida syn på stadsdelarna. Mycket fokus lades också på att jag som planerare inte har några svar, att det inte finns några rätt och fel, och hoppas att jag lyckades beskriva planeringens tidsaspekt på ett greppbart sätt för barn. En viktig aspekt med arbetet är ju även att jag inte har samma relation till områdena som eleverna som deltog i dialogen. Det har därför även varit spännande för mig att definiera områdena genom eleverna, och se hur min bild av området sedd utifrån förändrades efter mötet

TRE TEMAN FÖR FRAMTIDEN - GRÖNT/LEK, BOSTAD/HUS OCH TORG/SERVICE.

med eleverna. Kortfattat om dialogen kan sägas att jag verkligen är otroligt imponerad av elevernas intresse och vilja att delta och prata om framtiden och hur det fungerar i området deras skola ligger i. Många beskrev och pratade om Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp på ett sätt som närmast kan beskrivas som stolthet, och många var även själva boende i området vilket gjorde det än mer speciellt. Det var aldrig någon deltagare som skojade bort det vi pratade om eller på något sätt uttryckte sitt ointresse för dialogen, utan alla elever under båda dialogerna var otroligt fokuserade, lyssnade på den som pratade och ställde väldigt relevanta frågor. Vi hade också en gemensam dialog på ett helt annat sätt än vad jag hade kunnat förutse, och eleverna var väldigt drivna i arbetet så fort jag förklarat ”spelreglerna” för dem. De verkade tycka att det var engagerande att prata om framtiden och att beskriva bra och dåliga aspekter i stadsmiljöerna som finns i områdena idag. Många olika idéer och tankar kom upp under dialogen.

Ibland blev det tyst, något som eleverna ibland påpekade, men då var min inställning att försöka engagera eleverna att prata istället för att jag skulle säga något själv. Ibland kanske jag kom med vägledande frågor (”här är bilvägen, vad tycker ni om bilvägen?”), men jag försökte fråga eleverna utan att själv lägga någon värdering i det jag sa. Många frågor som kom upp handlade om hur kartan skulle läsas. Jag hade lagt ut kartan innan presentationen för att låta eleverna bekanta sig med den, men rimligtvis uppkom det frågor ändå. Frågor som eleverna ställde var till exempel om det gröna på kartan var helt tomt, om kartan visade hela Eskilstuna och vad det vita symboliserade. Jag hade förväntat mig många fler frågor om själva kartans utformning, och blev förvånad över att det var så pass få men rimliga frågor som ställdes. Själva dialogen, det vill

säga den diskussion som kommer efter presentationen, har inte haft någon direkt struktur utan eleverna har fått tala fritt med hjälp av handuppräknings eller rakt ut. Materialet har använts genom att vi tillsammans kommit fram till hur vi ska använda det, eleverna bestämde till exempel att jag skulle vara ansvarig för att skriva och vad klistermärkenas färger skulle betyda (till exempel så betydde ett grönt klistermärke att det var en bra och uppskattad plats och ett rött klistermärke betydde en dålig plats som gärna kunde förändras).

I den första dialogen var det både något yngre och mycket färre deltagare än i den andra dialogen, och där pratade eleverna utan handuppräknings. I den andra dialogen var det handuppräknings som gällde. I den första dialogen fick jag ett stort utrymme att själv hålla i dialogen, svara eleverna och föra samtalet framåt. Pedagogerna höll sig här i bakgrunden och lät mig få ta den ledande rollen. I den andra dialogen deltog två pedagoger där den ena höll sig i bakgrunden och den andra tog en väldigt ledande roll genom att själv ge ordet och ställa frågor till eleverna, och jag hamnade lite utanför diskussionen. Mycket av samtalet handlade i den andra dialogen om skolans närmiljö, där jag har förstått det som att skolans personal har fått veta att skolan kommer byggas om, men inte fått klartecken om ungefär när. Detta ledde till många frågor som berörde områden som inte ingick i mitt huvudsakliga intresse med arbetet – skolgårdens utformning, vad eleverna vill göra på rasten och bristen på gruppum i skolbyggnaden. Jag tyckte detta kunde vara förvirrande för eleverna eftersom jag inte var där för att diskutera deras framtida skolgård, även om det såklart är intressant. Dessutom ville jag inte ge dem förhoppningar om att jag faktiskt skulle rita en framtida utformning för skolgården. Till slut kände jag att dialogen fokuserade allt för mycket på faktorer som inte var relevanta för mitt arbete, och fick då

bryta in genom att byta ämne och ta en ledande roll under resten av dialogen.

Dialog 1

Under den första dialogen började samtalet kring bristen på lekplatser i området i samband med att bygga nya hus. Ett förslag var att bygga hus runtomkring en lekplats. En bredare utformning av lekplatser och utemiljö efterfrågades, i synnerhet för lite äldre barn eftersom mycket av parkerna enligt deltagarna är för yngre barn ("bebislekplatser"). Det stora naturområdet Kronskogen, norr om planområdet (av eleverna kallad endast "skogen") beskrevs som en bra plats. Många av eleverna brukade cykla dit och göra utflykter, en del beskrev att man även kan cykla i skogen. Pedagog beskrev även att de använde naturområdet under skoltid, till aktiviteter som friluftsdag eller Skoljoggen (pedagog 1). Ett förslag som kom upp var att en tätare placering av byggnader kan bidra till att fler byggnader får plats. Ett annat förslag var att bygga en lekplats i anslutning till ett bostadshus. När vi diskuterade vägarna i området, speciellt den breda Gillbergavägen som skiljer områdena Myrtorp och Råbergstorp från Fröslunda, så berättade eleverna att de går och vissa cyklar och några tar bussen. Några elever uttryckte en känsla av att det är för mycket bilar och för mycket avgaser i området. Ett tydligt krav som kom upp var "mer affärer", då många vittnade om att det inte fanns så många mataffärer i området och önskade fler.

När vi ändå pratade om service passade jag på att fråga om de brukar gå till biblioteket och fick svaret att det inte finns något bibliotek. Pedagog berättade att det finns ett fint skolbibliotek, något som alla eleverna verkade uppskatta, men att det inte fanns något bibliotek i

centrum (pedagog 1). Eleverna uttryckte en önskan för detta, "önskar att det finns". I Fröslunda finns ett litet torg (i den norra delen av planområdet), med bänkar och planteringar. Några elever sa att de brukade gå dit, till exempel för att åka sparkcykel, men andra menade också att det ofta brukar vara äldre barn där, "de äldre brukar vara där men jag brukar inte vara där".

Ett förslag var att bygga en park längs med Eskilstunaån, för att ha nära till vatten. Det kunde till exempel röra sig om bryggor där man kan gå ut eller annan form av parkmiljö. Att bygga hus längs med ån sågs däremot inte som ett bra förslag. Däremot väcktes en fråga om att bygga mer höghus i området, och ett höghus definierades som ett hus som har mellan fyra och sex våningar, eller tio trappor. Det var av högsta vikt att husen skulle byggas med hiss om huset byggs med mer än en våning. Många elever hade berättelser om att bo i ett hus som saknar hiss. En annat förslag var att ta bort parkeringar och istället bygga hus eller lekplatser, men då väcktes genast frågan om var bilarna som står parkerade ska ta vägen, och en lösning på det var att alla istället ska sluta köra bil. Istället kom förslaget om att sätta in fler bussar, istället för bilar eftersom bilar släpper ut för mycket avgaser. Vad gäller parker kom förslaget att det kan finnas en park för varje hus. Detta skulle i så fall vara en stor park och inte en liten park, som är öppen för alla, och det var viktigt att parken inte bara skulle innehålla "bebisrutschkanor". Andra faktorer som föreslogs i en stor park var papperskorgar för att minska nerskräpning och fler cykelvägar där det saknas, och cykelvägarna fick gärna vara bredare än vad de är nu (dialog 1).

Dialog 2

Den andra dialogen inleddes diskussionen med att prata om de stora fotbollsplanerna i Fröslunda, Fröslunda IP. I Eskilstuna kommuns strukturplan föreslås bostäder och service byggas där fotbollsplanerna ligger idag, och fotbollsplanerna föreslås flyttas till den södra delen av planområdet (Eskilstuna kommun 2019:48–49). Fotbollsplanerna är idag inhägnade. Eleverna menade att planerna är ”för geggiga”, men ville efter en viss debatt sätta ett gult klistermärke istället för ett rött (eleverna kom fram till att gult betydde ”kan bli bättre” och rött betydde ”inte bra”). Eleverna var eniga om att fotbollsplanen ska fortsätta vara en fotbollsplan, och inte bli ”något annat”. En betydligt mindre grusfotbollsplan i Råbergstorp togs också upp av eleverna, som beskrev att det i anslutning till den fotbollsplanen finns en kiosk, vilket sågs som något bra. En annan sak som diskuterades var samlingslokaler i området som går att hyra vid behov. Samlingslokalerna brukade sällan användas enligt eleverna och ingen hade erfarenhet av att hyra dem. Några av eleverna hade sett att lokalen används för kortspel, men menade att det inte sker ofta. En åsikt var att det var för mycket träd i Fröslunda, som bland annat karaktäriseras av partier med höga tallar. Tallarna beskrivs som ”fina” men det önskades mindre träd runt innergårdarna eftersom det uppfattades som för mycket träd, och man önskade hellre öppna platser.

Liksom i den första dialogen uttrycktes även en önskan om att nybyggda hus skulle ha hiss, och att befintliga hus som saknar hiss kanske kunde få en hiss, även om eleverna menade att man inte bara kan sätta in en hiss i ett befintligt hus. Hissarna beskrivs som en bra faktor för rörelsehindre. I Kronoskogen (”den stora skogen”)

föreslogs det att man kan ta en liten del av skogen i anspråk och bygga hus för att husen skulle ha nära till naturen. Liksom i den första dialogen kom bristen på lekplatser för äldre barn på tal. När jag frågade om de, likt eleverna dagen innan, tyckte att det var för mycket lekplatser för yngre (”bebislekplatser”) instämde alla elever. Några elever beskrev hur lekplatserna ser ut där de bor, många kunde vittna om att det oftast bara fanns ett fåtal lekplatser per område och att dessa var dåligt underhållna. Ett förslag var att bygga ett utegym (eventuellt barnanpassat) där man kunde träna utomhus, eftersom det är svårt som minderårig att träna på ett vanligt gym. Vad gäller Lagersbergsskolans nuvarande placering tyckte samtliga elever att det var en bra idé att låta den vara kvar på samma ställe, men i så fall renovera den. Vägen förbi skolan (Gillbergavägen), som är stängd för biltrafik men öppen för busslinjer, diskuterades även. Många av eleverna uppfattade den som väldigt smal, speciellt trottoarerna på ena sidan, och när bussarna möter varandra. De uttryckte en önskan om att bredda vägen så att bussarna slapp stå och vänta på varandra. Här tog pedagog även upp att tung trafik kör förbi skolan, och ville hindra tung trafik från att köra nära skolan (pedagog 2). Pedagog tog även upp att det finns kolonilotter på planområdet och frågade om någon hade erfarenhet av att odla. Några elever hade erfarenhet av att odla i odlingsbädd och flera av eleverna menade att de gärna hade velat se mer odlingsmöjligheter i området. Pedagog beskrev hur odlingsbäddarna var ett resultat av ett event kallat ”Lagersbergsdagen” (pedagog 2). Pedagog frågade hur eleverna ställde sig till en öppen scen på området. Den öppna scenen beskrivs av pedagog som en plats där man kan ha ”festivaler, konserter eller bara hänga” (pedagog 3). Eleverna verkade väldigt intresserade av förslaget med en öppen scen. När volleybollplanen, som ligger intill Fröslunda IP, kom upp till diskussion menade eleverna att det är kul

att hänga där på sommaren. Detta öppnade upp till en diskussion om vad man kan göra i området under olika årstider, där det av eleverna beskrevs att det inte finns så mycket att hitta på under vintertid. Ett förslag som kom upp var att en plats kunde vara en öppen scen på sommaren och sedan bli en skridskobana på vintern. Fler exempel på dåligt skötta lekplatser, basketplaner och fotbollsmål kom på tal. Pedagog beskrev att eleverna är ute mycket, och att det då behövs förutsättningar för sport och lek utomhus (pedagog 2). Slutligen kom ett förslag att områdena kunde byta namn om man nu ska bygga något nytt, för att förena stadsdelarna (dialog 2).

Möte med kommunen

I samband med de två dialogerna hade jag även ett möte med två berörda tjänstepersoner på Eskilstuna kommun. Vi diskuterade utvecklingsplanen och en eventuell placering av ny bebyggelse, och den dialog som förts av kommunen i och med utvecklingsplanen - i anknytning till att utvecklingsplanen togs fram fördes även en dialog av stadsbyggnadsförvaltningen. Kommunens dialog genomfördes med hjälp av sex ungdomar, bosatta i stadsdelarna som arbetade med att samla in kunskap om området. Former som kommunens dialog fördes på var till exempel att en ny beachvolleybollplan anlades och kommunens tjänstepersoner bemannade en "dialogcontainer" dagtid där förbipasserande kunde ställa frågor eller prata. De ungdomar som hjälpte till med dialogen genomförde sammanlagt 185 intervjuer utifrån en mall framtagen av Gehl Arkitekter (Eskilstuna kommun 2019:18–19). Att låta ungdomar arbeta med kunskapsinhämtning kan vara positivt i ett område där språkbarriärer ofta är ett problem, speciellt byråkratsvenska. Detta tas upp för att belysa att även kommunen har jobbat med dialogprocesser i framtagandet av

utvecklingsplanen, men inte med en specifik fokusgrupp som jag har gjort, och därför var mötet med kommunen extra intressant då vi kunde ta upp vad jag kommit fram till när jag pratat med just fokusgruppen barn och unga, jämfört med vad de uppfattat i sin egen dialog. Det som diskuterades med berörda tjänstepersoner var bland annat resultatet av min dialog, hur en stark identitet och stolthet kan påverka ett område som Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp. I min dialog uppfattade jag det som att en stor del av eleverna uttryckte en stolthet över sitt bostadsområde och ville gärna belysa alla olika faktorer som de gillar och tycker ska utvecklas. Här är också en viktig poäng – det handlade i min dialog mer om att förädla, renovera eller utveckla snarare än att bygga nytt eller riva. En målbild i utvecklingsplanen är dessutom *ännu stoltare* (där de övriga två målbilderna är *vi ses* och *vår blågröna ryggrad*), som beskrivs som en stolthet över stadsdelarna genom trygghet, identitet och kvalitet i bland annat mötet mellan befintlig och ny bebyggelsestruktur (Eskilstuna kommun 2019:40). Olika slags dialoger diskuterades även – är min dialog resultatet av en lärande eller medskapande dialog? Vidare diskuterades även fotbollsplanerna i centrala Fröslunda, Fröslunda IP, som har kommit att bli ett sorts huvudämne för hela det här arbetet. Jag berättade att eleverna jag pratat med ville att fotbollsplanerna skulle vara kvar, men rustas upp så att de kunde få spela fotboll där. I kommunens utvecklingsplan är Fröslunda IP flyttat till södra delen av området (så även i mitt planförslag 1), och det diskuterades om eller hur det går att flytta fotbollsplanerna eller inte. I dialog med tjänstepersoner på kommunen diskuterade vi kring hur det eventuellt går det att både ha kvar fotbollsplanerna i sin nuvarande form och plats, och istället bygga runt fotbollsplanerna.

4.

Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp

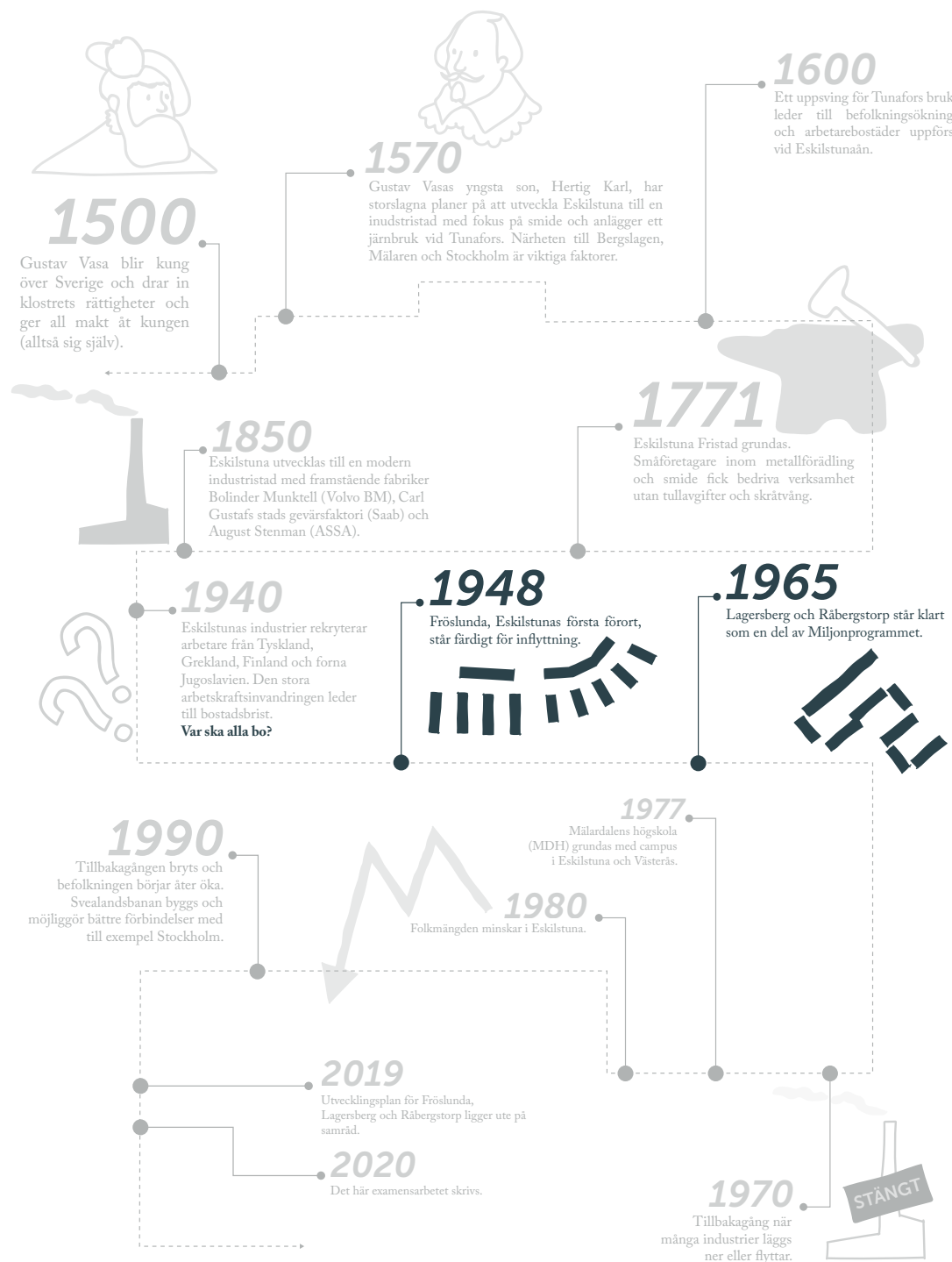
Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp

Om Eskilstuna

Som en del av Mälardalsregionen och med närheten till Stockholm och Mälaren har Eskilstuna historiskt sett haft en strategisk utgångspunkt vad gäller handel och industri. 1771 grundades Eskilstuna Fristad, inom vilken arbetare inom metallförädling och smide fick bedriva sin verksamhet utan att behöva betala tullavgift eller ingå i skrän.

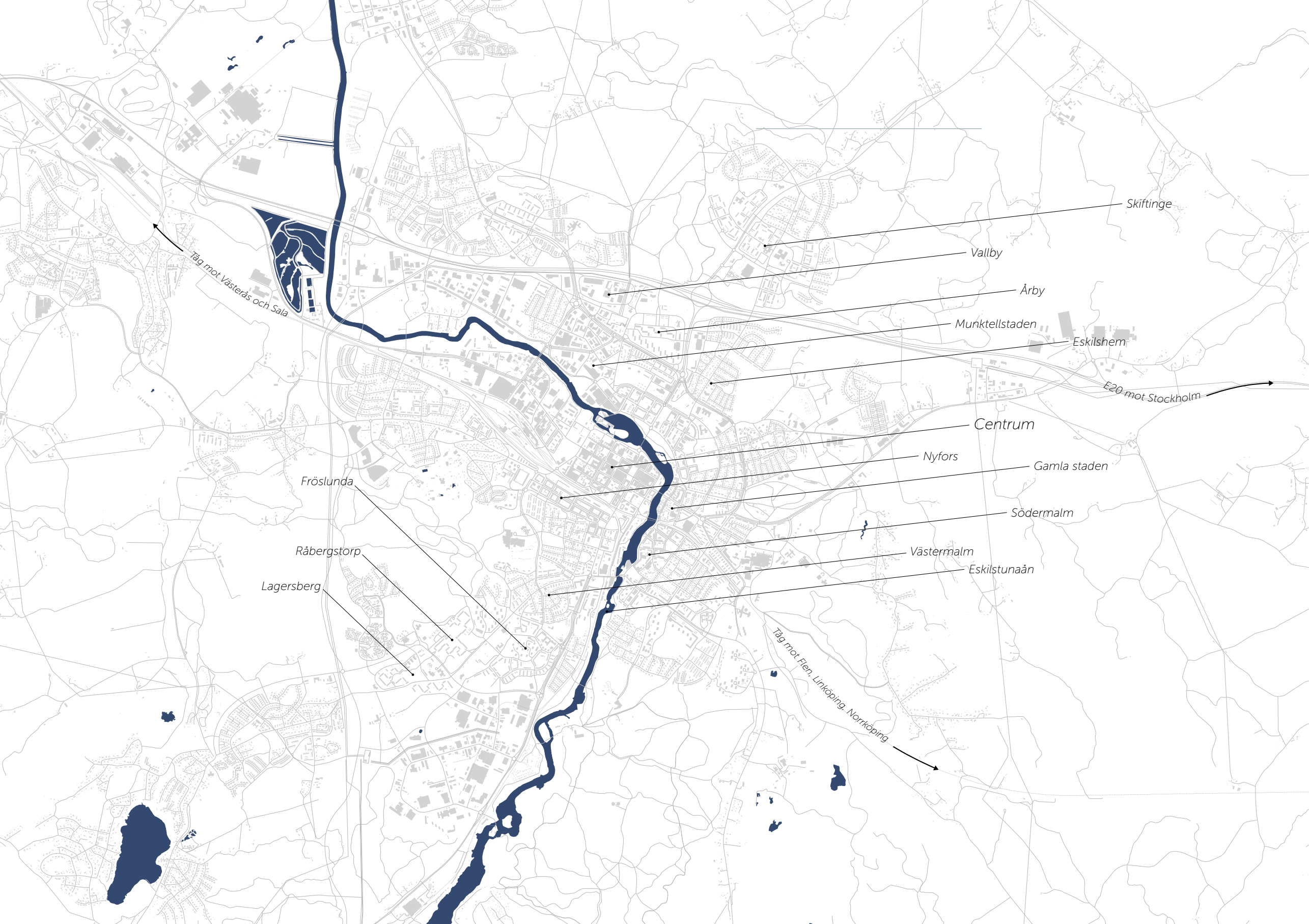
Industristaden Eskilstuna växte fram och under 1800-talet spelade fabriker och företag som Jernbolaget och Bolinder-Munktell spelade en stor roll för utvecklingen av Eskilstuna (Eskilskällan 2017a). Industrialiseringen innebar även en stor befolkningsökning då många arbetare flyttade från landsbygden in till staden och många nya bostadsområden uppfördes.

För att möta industrins behov av arbetskraft inleddes en aktiv rekrytering av arbetskraft från Sverige och utlandet, vilket även ledde till en intensiv nybyggnation under 1940- och 1950-talen. Under denna period byggdes även Fröslunda. Miljonprogrammet möjliggjorde storskaligt bostadsbyggande och i Eskilstuna genomfördes detta genom stadsdelarna Årby, Skiftinge, Slagsta, Lagersberg och Råbergstorp. 1937 var folkmängden ungefär 37 000 invånare, och 1970 runt 94 000. Efter 1970 skedde en viss tillbakagång då många industrier lades ner eller flyttade från staden. Under 1980 minskade antalet invånare och vid 2000-talets början var folkmängden 88 000 invånare (Eskilskällan 2017b). Mälardalens högskola grundades 1977, med campus i Eskilstuna och Västerås, och visar på en ny dimension i de gamla industristäderna med kunskap och utbildning som ersätter fabriker och bruk.

Idag bor det 106 859 personer i hela kommunen (SCB 2019). Eskilstuna kommun arbetar idag med projekt inom stadsläkning, där utvecklingsplanen för Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp ingår som prioriterade utvecklingsområden. Stadsläkningsprojekten fördjupar översiktsplanens vägledande syften genom att bidra till en sammanhållen stad som får växa "inifrån och ut", genom minskad rumslig segregation, ökad samhällsservice och upprustning av offentliga rum (Eskilstuna kommun 2019:5).

Skiftinge

Vallby

Årby

Munktelstaden

Eskilshem

E20 mot Stockholm

Centrum

Nyfors

Gamla staden

Södermalm

Västermalm

Eskilstunaån

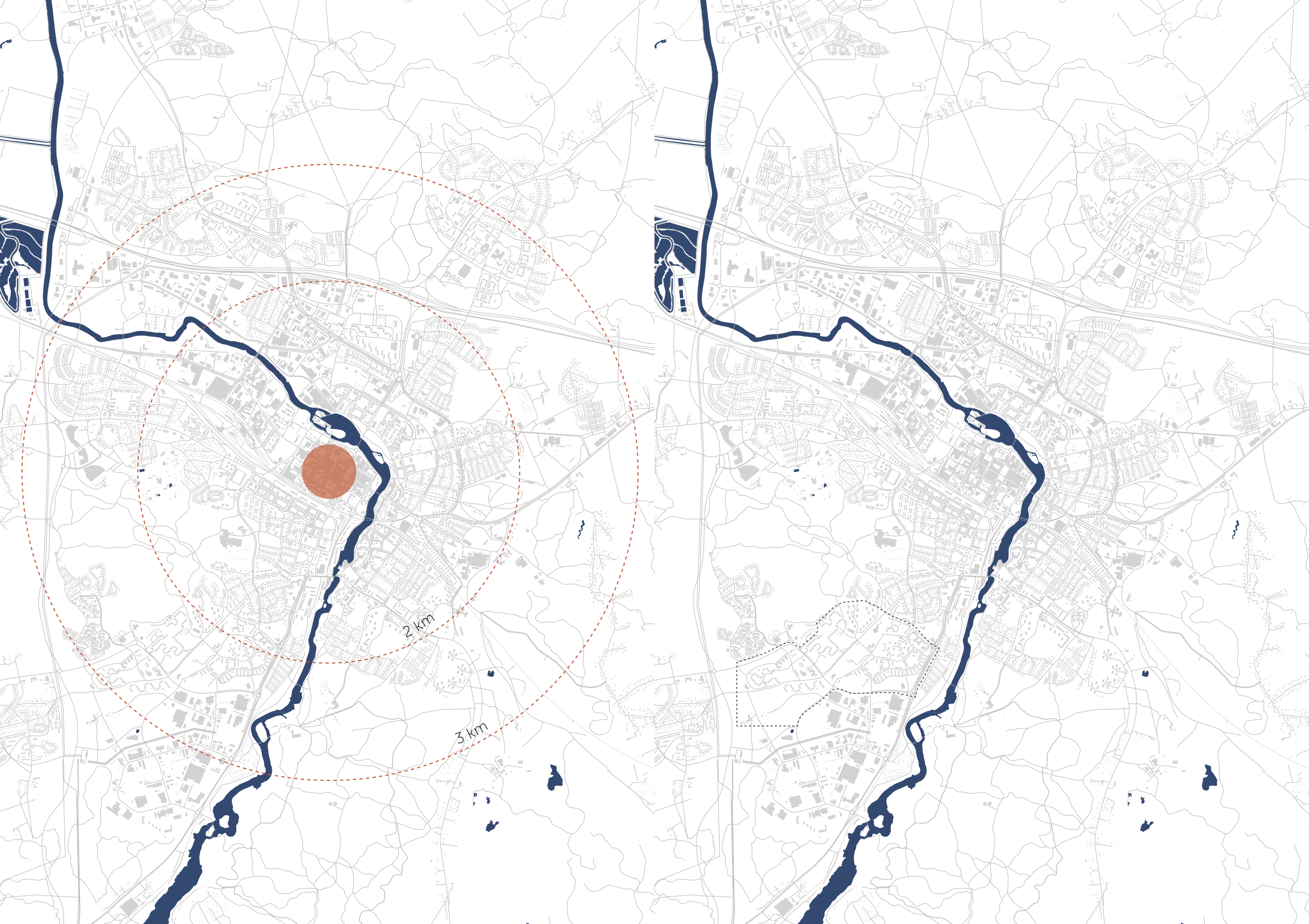
Fröslunda

Råbergstorp

Lagersberg

Tåg mot Västerås och Sala

Tåg mot Flen, Linköping, Norrköping

Fröslunda

BYGGNADSSTRUKTUR FRÖSLUNDA

Fröslunda är Eskilstunas första förort och uppförd som en klassisk ABC-stad mellan 1946 och 1948. Bostäderna planerades som funktionalistiska arbetarbostäder, och hela området karaktäriseras av stora partier med tallskog. Bebyggelsen består av strukturer med både lamell- och punkthusbebyggelse. Inga slutna kvarter finns i området och det mesta av grönytan definieras som semiprivat eller offentlig. I anknäring till Skogstorpsvägen, en bred motorled som går förbi Fröslunda in till Eskilstunas centrum ligger Fröslunda centrum som i stort sett är det enda torget i hela området. Torget i Fröslunda centrum är relativt litet i förhållande till stadsdelen, 40x40 meter, och innehåller idag ett antal mindre butiker, en mötesplats och parkering. I mitten av området, gränsande till Råbergstorp, ligger Fröslunda IP som är en inhägnad idrottsplats med två 11-manna gräsplaner och en sju-manna grusplan. Fotbollsklubben Syrianska Eskilstuna IF använder i dagsläget fotbollsplanerna, förmodligen till ungdomsträning och match. I området finns idag de kommunala skolorna Fröslundaskolan, förskolorna Tallåsens förskola och Fröslundavägens förskola samt friskolan IES Eskilstuna (Internationella Engelska Skolan).

Lagersberg

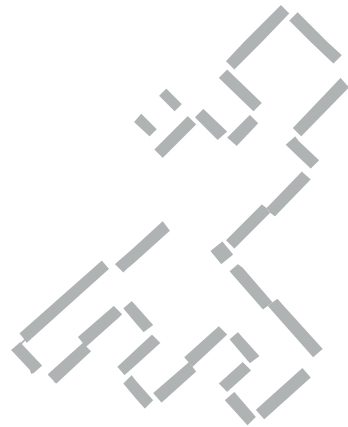

BYGGNADSSTRUKTUR LAGERSBERG

Lagersberg ligger söder om Fröslunda och är till skillnad från Fröslunda planerat för bilen, med trafikseparering utifrån SCAFT-planen. Stadsdelen karaktäriseras av klassiska miljonprogramshuskroppar, långa lamellhus glest uppförda med en stor grönyta mellan. Husen är uppförda i ett repetitivt mönster med gårdar som omsluts av hus, men stadsdelen innehåller liksom Fröslunda inga slutna kvarter vilket gör att den mesta gårdsytan uppfattas som semi-privat eller offentlig. Angränsande till Fröslunda ligger Lagersbergsskolan, en av de större skolorna i närområdet med runt 400 elever från förskola till sjätte klass. I anslutning till Lagersbergsskolan finns även Lagersbergs IP, som namnet till trots är betydligt mindre än Fröslunda IP och inte har samma sorts organiserade fotbollsplaner, utan är en grusplan med odefinierade mål och linjer. Ett större offentligt grönområde finns norr om skolgården. I området finns dessutom Sankta Maria syrisk-ortodoxa kyrka, en produktionsanläggning för fjärrvärme ägd av Eskilstuna energi och miljö samt ett äldreboende. I söder gränsar området till Lagersbergs säteri och ett stort grönområde med höga ekologiska värden. Lagersbergs säteri har anor från medeltiden och är en

av Sveriges bäst bevarande karolinergrådar och fungerar idag som museum, café och gårdsbutik. Enligt Eskilstuna kommuns utvecklingsplan upplevs Lagersbergs säteri idag som otillgängligt och undanskymt (Eskilstuna kommun 2019:28).

Råbergstorp

BYGGNADSSTRUKTUR RÅBERGSTORP

Råbergstorp, norr om Fröslunda, är liksom Lagersberg karakteriserat av trafikseparering och hus uppförda under miljonprogrammet. En viktig faktor är att det inte finns någon bilväg inne i området, de flesta parkeringsplatser ligger utanför husens gårdar och alla vägar slutar med återvändsgränd. Inne i området finns flera gång- och cykelvägar och stora grönområden liksom i Lagersberg. Norr om Råbergstorp ligger Kronskogen, en stor tillgång till området genom naturområden och motionsspår som dessutom kopplar ihop området med andra stadsdelar (Eskilstuna kommun 2019:16). Husen i Råbergstorp ligger en bit bort från de främsta huvudlederna, Fröslundavägen och Gillbergavägen och inga hus möter gatan

utan stänger snarare in gårdarna från vägarna. Liksom Lagersberg är huskropparna formade i ett repetitivt mönster. Stora, täta grönområden skiljer Fröslunda från Råbergstorp.

Figur 1. Flygfoto över Fröslunda, 1949

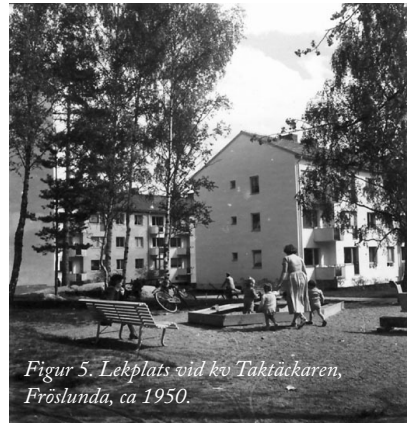
Figur 2. Fröslunda centrum 1956.

Figur 3. Pingisspel i Fröslunda, 1963.

Figur 4. Fröslunda ca 1963.

Figur 5. Lekplats vid kv Taktäckaren, Fröslunda, ca 1950.

Figur 6. Barndaghem i Fröslunda, 1957.

Figur 7. Lagersbergsskolans skolgård med bostadshus i bakgrunden, 1980.

Figur 8. Fröslunda centrum, ca 1960.

Figur 9. Bostadsgata i Fröslunda, ca 1950.

Figur 10. Södra infarten vid Skogstorpsvägen, Lagersberg, 1962.

PLANOMRÅDETS LOKALISERING

STADSDELARNAS LOKALISERING

LAGERSBERGSSKOLANS (NEDERST) OCH FRÖSLUNDASKOLANS (ÖVERST) LOKALISERING I PLANOMRÅDET

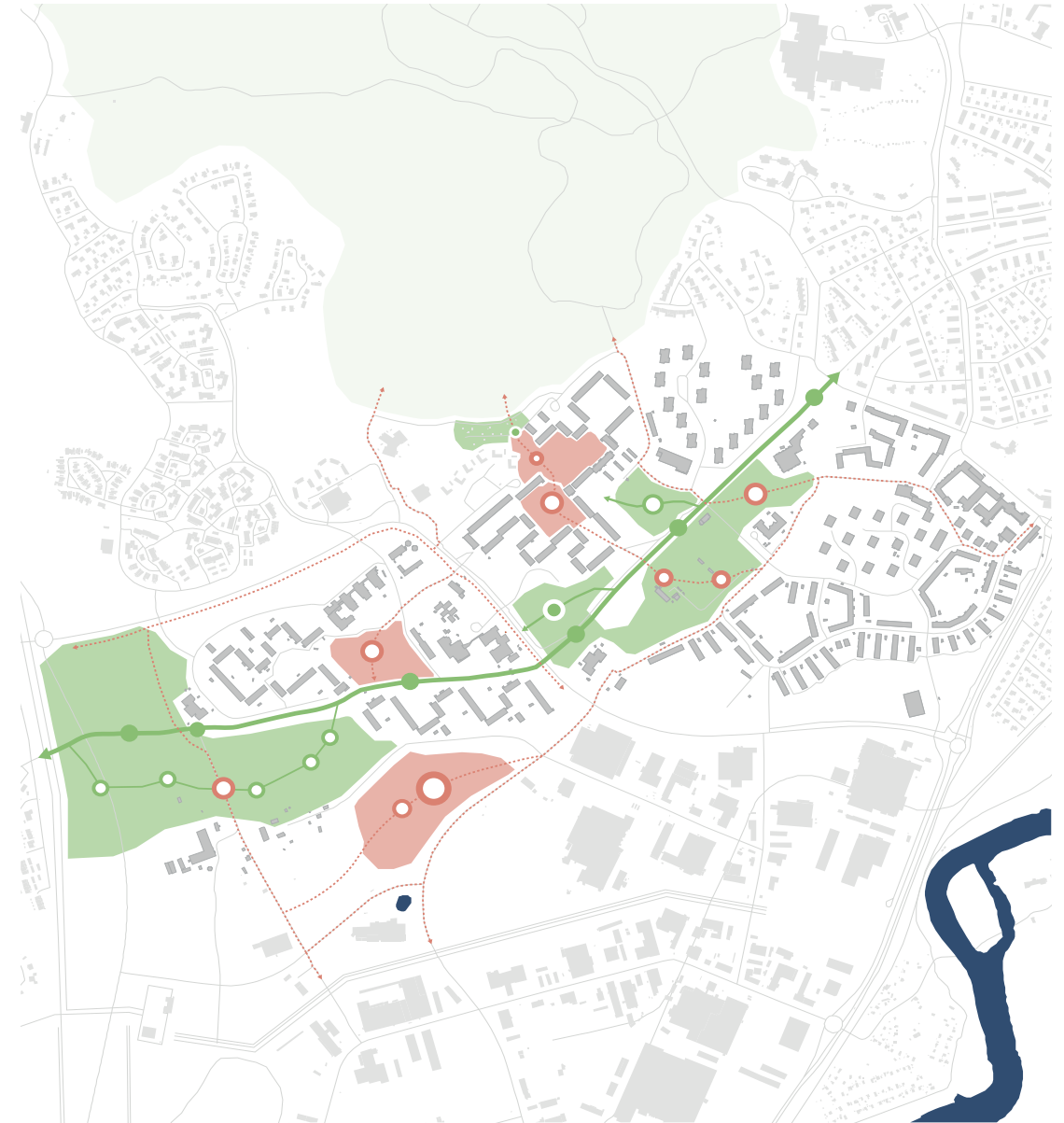
BEFINTLIG VÄGSTRUKTUR

	Huvudgata		Återvändsgränd
	Mindre lokalgata		Befintliga busshållplatser
	Gång- och cykelvägar		100 m radie

BEFINTLIG GRÖNSTRUKTUR

Friluftsområde	Grönområde, gårdsfunktion
Grönområde, tät växtlighet	Åker, odlingsmark
Öppen mark	Sport, rekreation

MÖJLIG STRÅKBILDNING, BAKGRUND TILL PLANFÖRSLAG 1

Möjliga grönområden med förändrad karaktär	Stråk - lek, sport
Möjliga områden med sport/lek-karaktär	Gröna stråk
Stadsgata	Mötesplatser - lek, sport
Befintliga hållplatser	Mötesplatser - grönområden

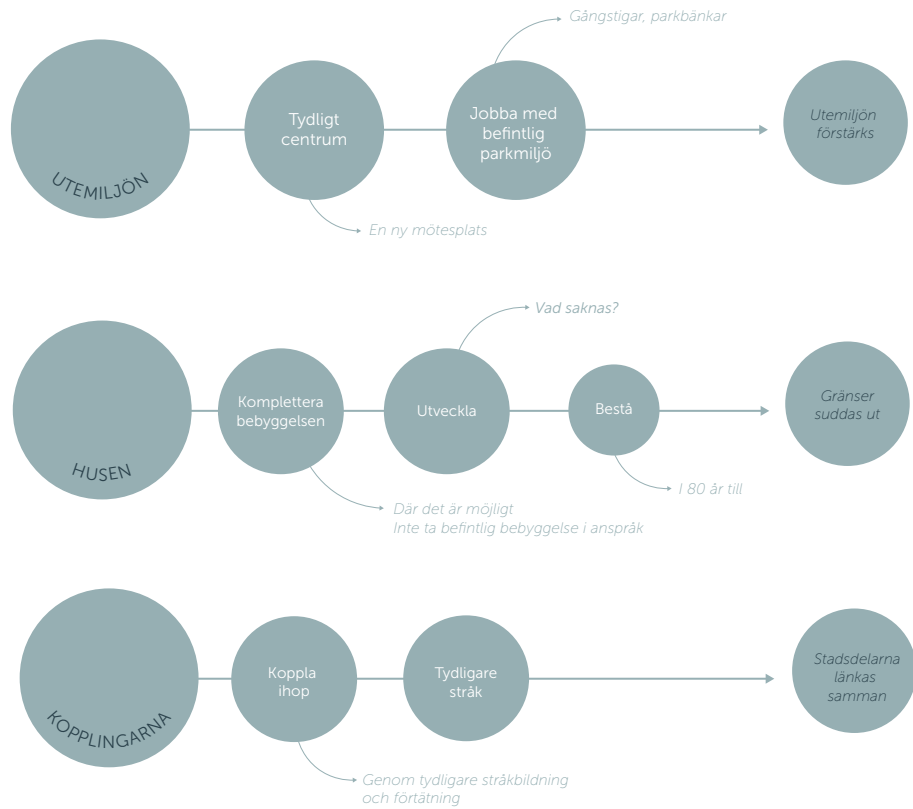
5.

Planförslag 1

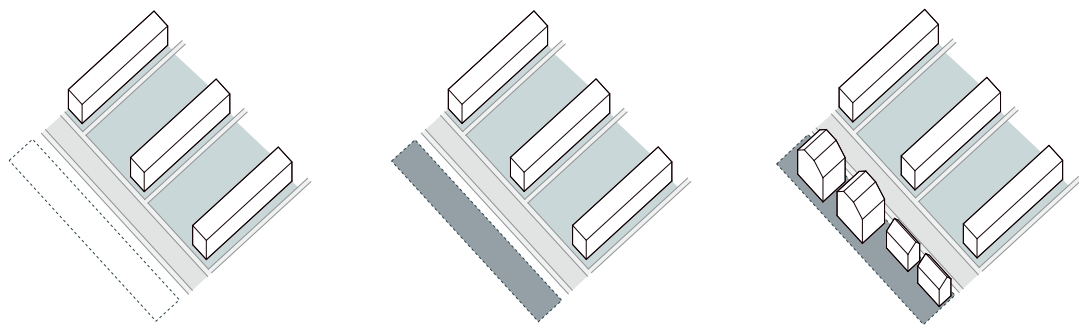
Om planförslag 1

Det första planförslaget är utformat av mig som arkitektstudent och yrkeskunnig. Detta planförslag utformades innan mötet med eleverna och allt gestaltningsmaterial har jag planerat för och utformat, med utgångspunkt i Eskilstuna kommuns utvecklingsplan. Karaktäriserande för planförslag 1 är främst att fotbollsplanerna (Fröslunda IP) flyttats till den södra delen av planområdet, söder om Lagersberg. På platsen där fotbollsplanerna ligger i dagsläget föreslås en kvartersstruktur med stängda kvarter med främst bostadsbebyggelse, men centrumverksamhet kan förekomma i en eller två våningar i de flesta byggnader. Ett torg (30x60 meter) föreslås i mitten av den nya bebyggelsen med en offentlig byggnad, exempelvis ett bibliotek. I övrigt är byggnadsstrukturen blandad mellan fristående hus och punkthus. Större delen av den nya bebyggelsen är planerad utanför eller i anslutning till befintliga vägar för att möjliggöra för förtätning utan att ta befintliga strukturer i anspråk. I södra delen av Lagersberg föreslås bebyggelse i anslutning till befintlig bebyggelse. Lagersbergsskolan föreslås rivas och byggas om, i enlighet med strukturplanen i Eskilstuna kommuns utvecklingsplan (Eskilstuna kommun 2019:48–49). Lagersbergs idrottsplats har i planförslag 1 föreslagits få en mer upprustad karaktär med gräsfotbollsplan, i dagsläget utgörs idrottsplatsen av en mindre grusplan. De nya fotbollsplanerna i söder ges ett större utrymme än dess nuvarande placering vilket till exempel kan innebära nya funktioner som ett större klubbhus eller förråd. Dessutom möjliggör den nya föreslagna placeringen för att annan idrott kan utövas på platsen, till exempel friidrott, vilket gör det mer till en idrottsplats än vad det är i dagsläget.

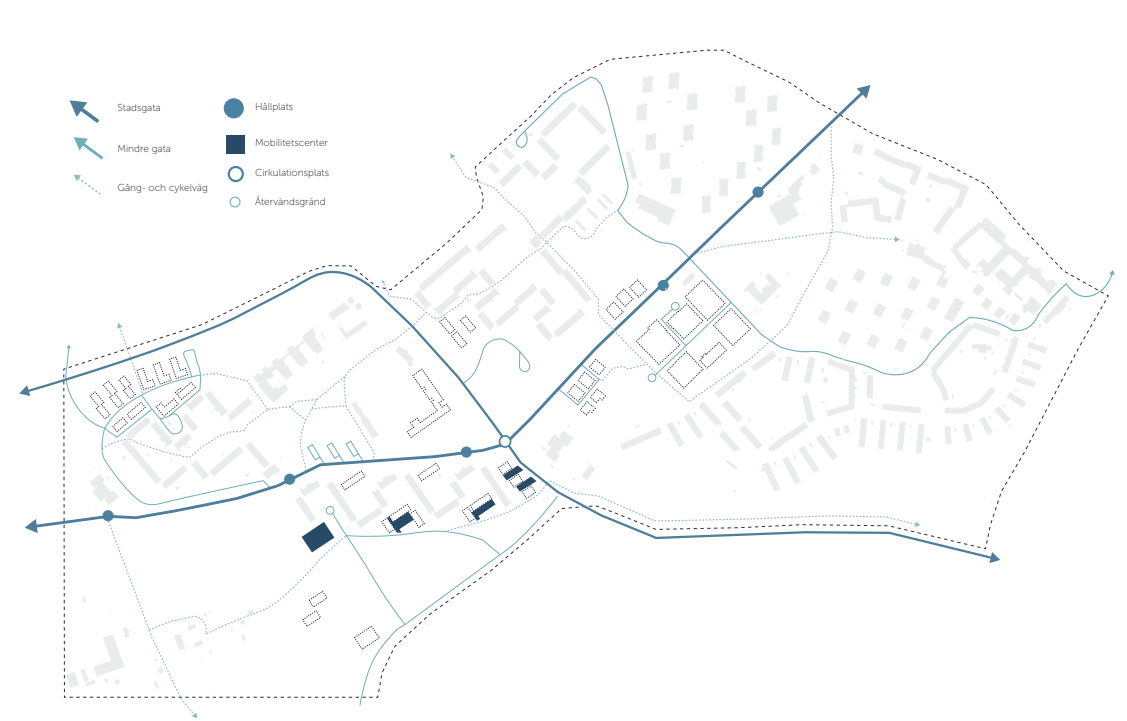

STRATEGIER TILL PLANFÖRSLAG 1.

DESIGNSTRATEGIER TILL PLANFÖRSLAG 1.

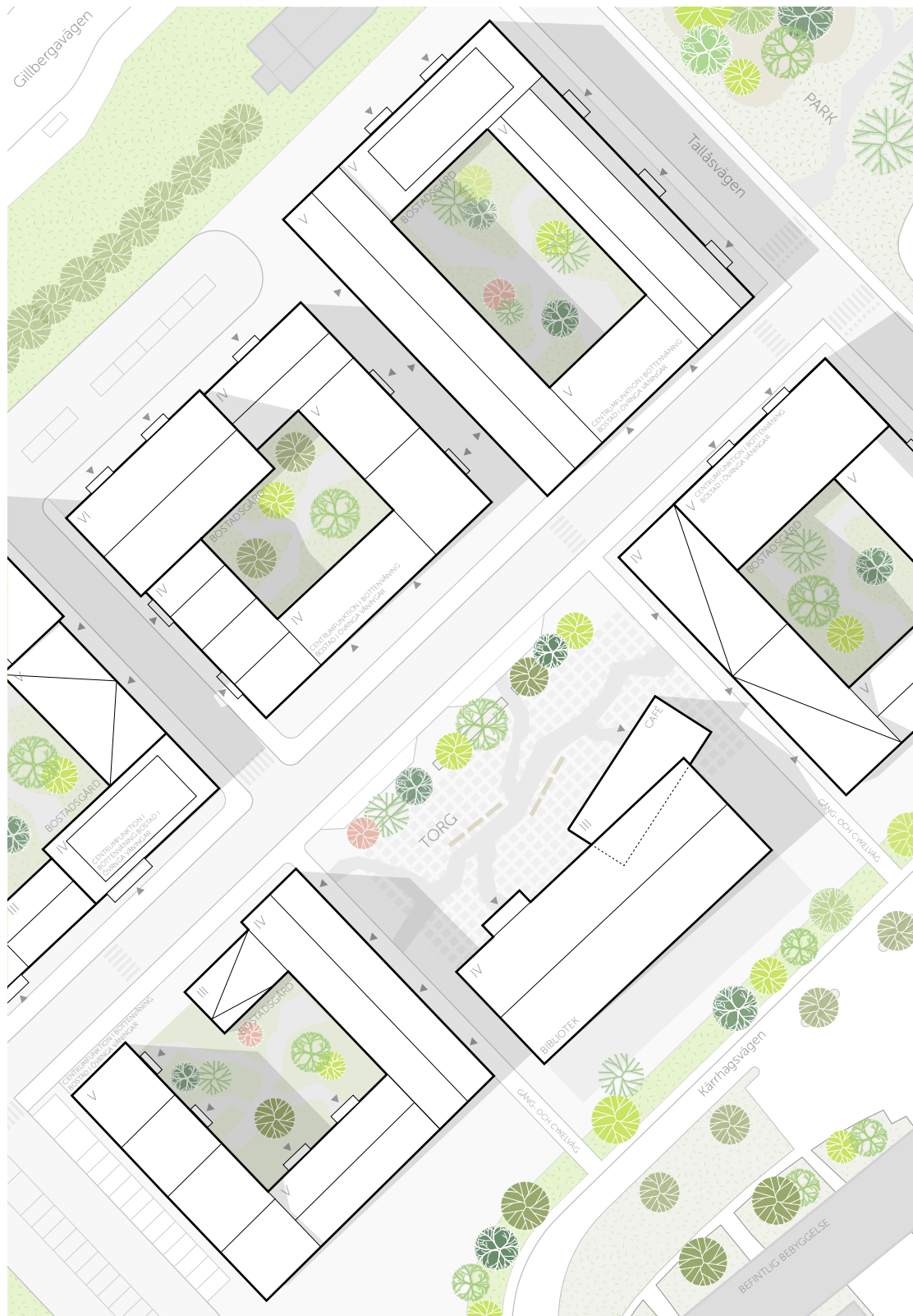
Tidiga idéer var att planera för ny bebyggelse i anslutning till befintlig bebyggelse och på så sätt skapa en sorts rumslighet mellan ny och befintlig bebyggelse.

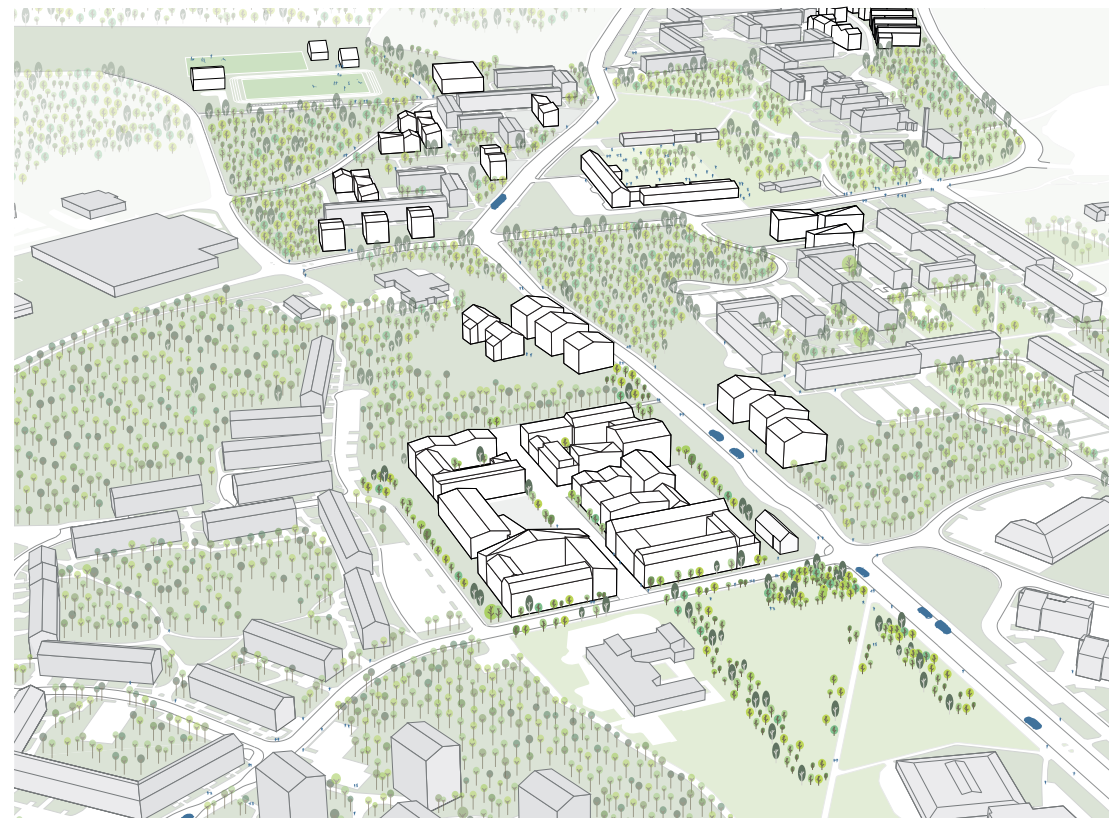
STRATEGIKARTA PLANFÖRSLAG 1, MOBILITET.

STRATEGIKARTA PLANFÖRSLAG 1, STADSMÄSSIGA KVALITETER.

DETALJERAD PLAN 1:500 (A3).

FLYGBILD ÖVER OMRÅDET.

VISUALISERING SEDD FRÅN TALLÅSVÄGEN.

6.

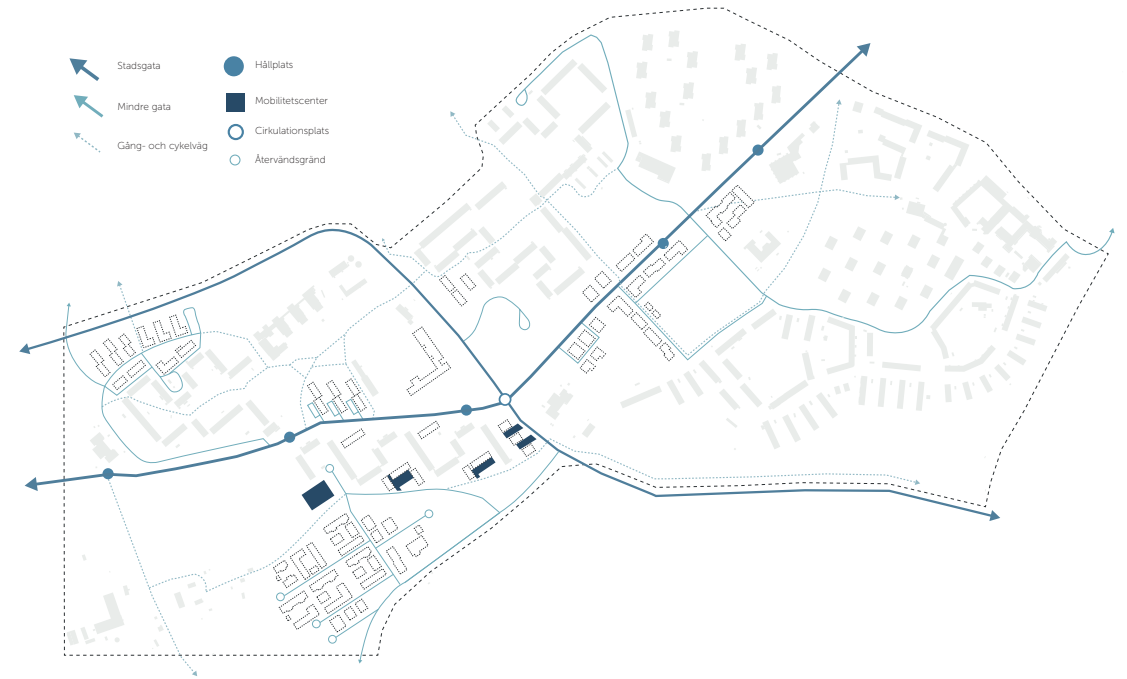
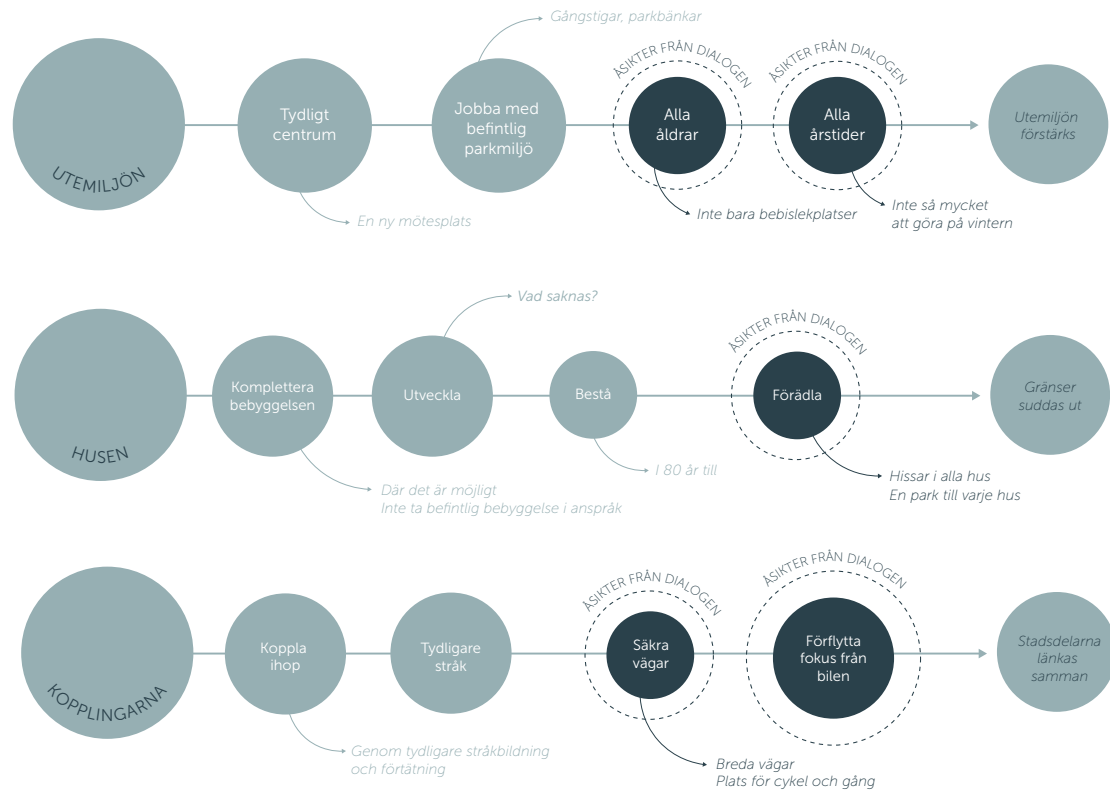
Planförslag 2

Om planförslag 2

Det andra planförslaget är även det utformat av mig som yrkeskunnig arkitektstudent. Det som skiljer planförslag 2 från planförslag 1 är att alla förslag, idéer, åsikter och tankar om byggnaders lokalisering, områden för lek, sport och rekreation och nya platser som torg och andra mötesplatser kommer från dialogerna med eleverna. Resultatet av dialogen visas i gestaltad form i detta planförslag.

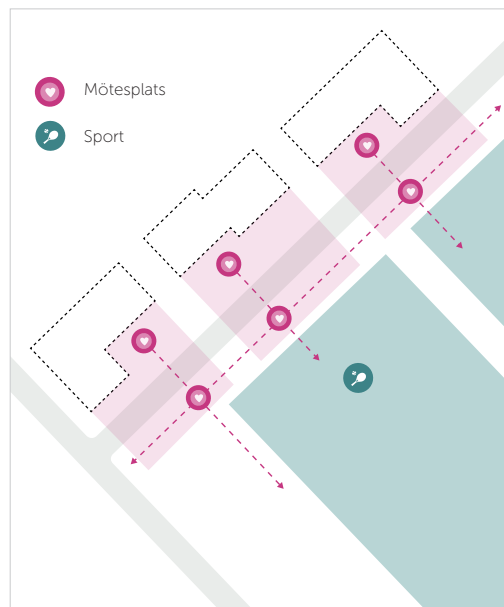
Det främsta karaktärsdraget för planförslag 2, och den största skillnaden från planförslag 1, är att Fröslunda IP består i sin nuvarande form och på sin nuvarande plats efter önskemål från eleverna (dialog 2). Platsen där Fröslunda IP flyttas till i planförslag 1, en åker söder om Lagersberg, bebyggs istället med en öppen kvartersstruktur och en långsmal park i mitten av området. Vissa centrummässiga funktioner flyttas hit och en förskola samt senior/äldreboende föreslås. Fröslunda IP bebyggs som sagt inte utan istället flyttas bebyggelsen runt fotbollsplanerna och består inte av slutna kvarter utan fristående hus med semiprivata gårdar. Detta för att möjliggöra för önskemål om att behålla fotbollsplanerna, men rusta upp dem (dialog 2). Norr om fotbollsplanerna tillkommer viss bebyggelse som ersätter den öppna plats som finns där idag, med bland annat funktioner som en öppen scen (dialog 2). Liksom i planförslag 1 är övrig byggnadsstruktur blandad mellan fristående hus och punkthus och en stor del av den nya bebyggelsen är planerad utanför eller i anslutning till befintliga vägar för att möjliggöra för förtätning utan att ta befintliga strukturer i anspråk.

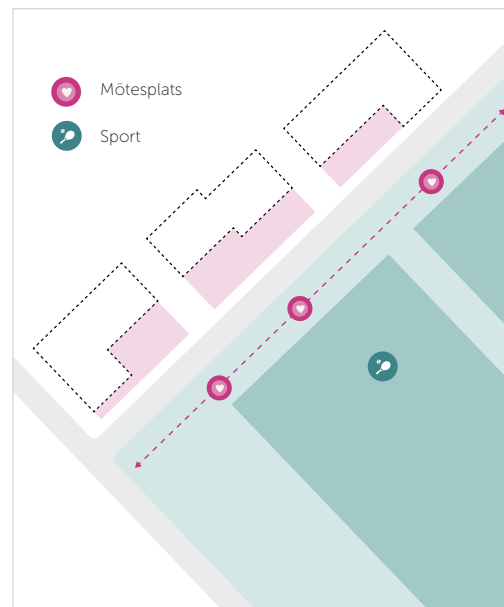

STRATEGIKARTA PLANFÖRSLAG 2, MOBILITET.

STRATEGIER TILL PLANFÖRSLAG 2.

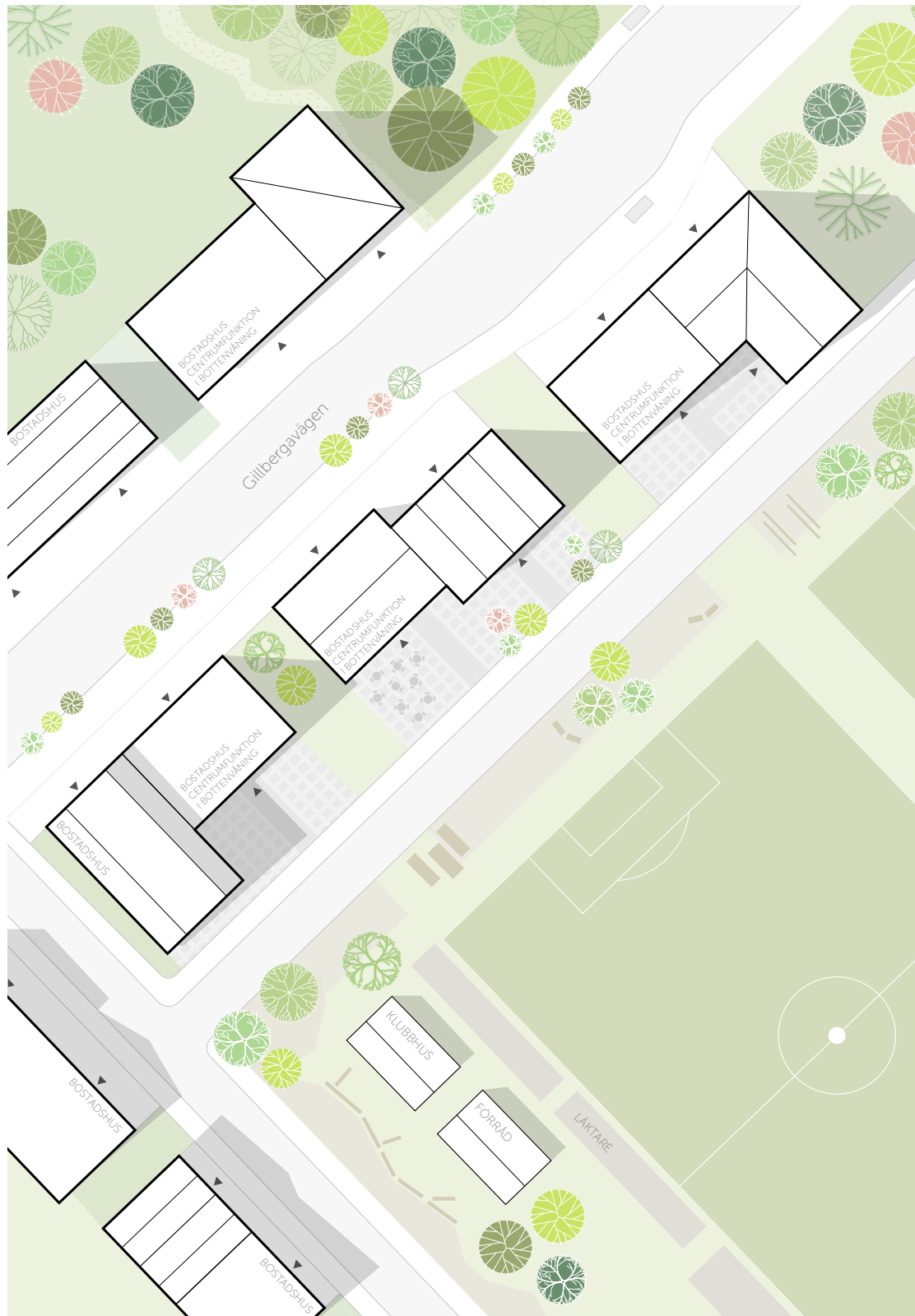
VARDAG, INGEN FOTBOLLSMATCH
Platsen används som torg. Uteserveringar, lekplatser och sittplatser används främst av förbipasserande eller boende.

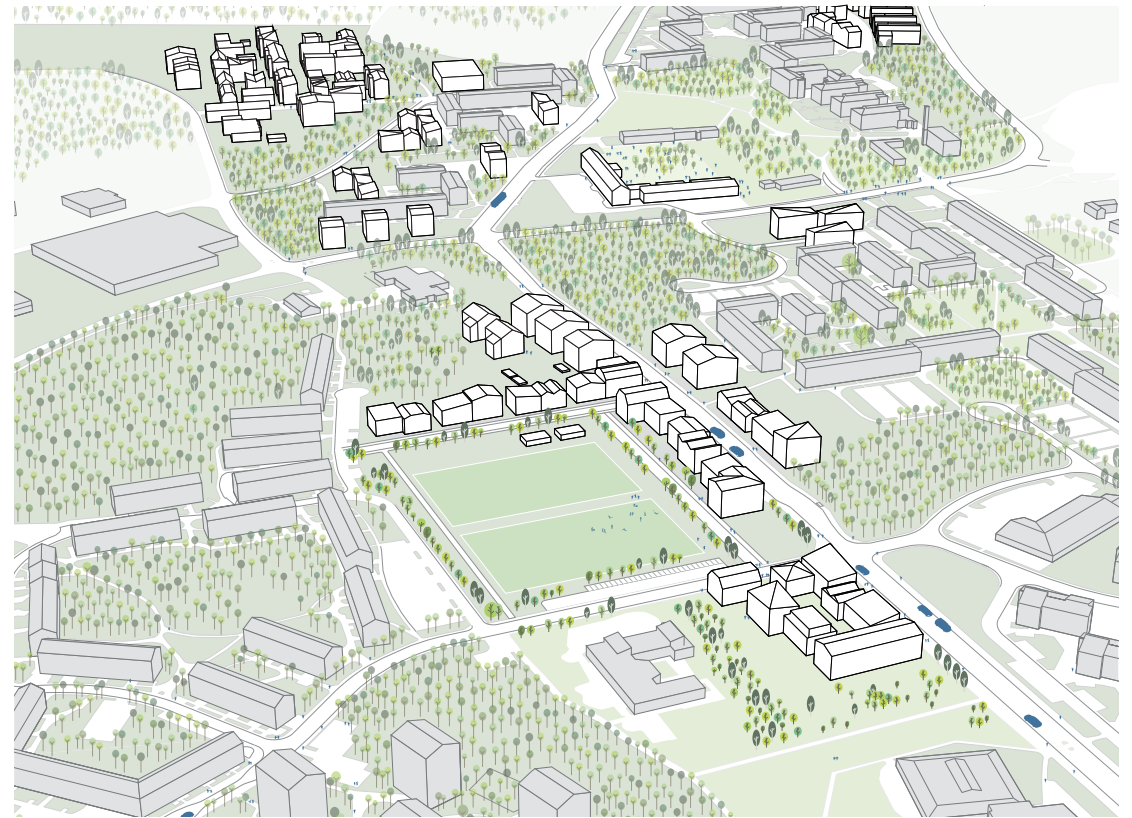
HELG, FOTBOLLSMATCH PÅ PLANERNA
Fotbollsplanerna är använda under match, förbipasserande kan sitta och kolla från sittplatserna.

STRATEGIKARTA PLANFÖRSLAG 2, STADSMÄSSIGA KVALITETER.

DETALJERAD PLAN 1:500 (A3).

FLYGBILD ÖVER OMRÅDET.

VISUALISERING SEDD FRÅN TALLÅSVÄGEN MED FRÖSLUNDA IP OCH NY BEBYGGELSE I BAKGRUNDEN.

7.

Diskussion

Diskussion

Denna studie har undersökt medborgardialog och deltagande med barn och unga i skolans miljö genom ett praktiskt fall, stadsdelarna Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp i Eskilstuna. Genom att undersöka dels dialogen som förts med elever i låg- och mellanstadieålder och jämföra de färdiga planförslagen kan en analys formas. I detta kapitel analyseras dialogen ur ett planeringsetiskt- (Johansson & Khakee 2008), planeringsteoretiskt- (Strömgren 2007) och delaktighetsperspektiv (Shier 2001). De två planförslagen spelar en stor roll i och med att dialogen har flyttat fokus från faktorer som kändes väsentliga för mig som arkitektstudent till faktorer som belysts av elever i låg- och mellanstadieålder. En djupare diskussion i vilka grupper som ges företräde kan även formuleras, och vad det har för betydelse för ett planeringsprojekt. Hur har min dialogmetod påverkat stadsutvecklingen generellt?

Planeringsetiskt perspektiv

Ur ett etiskt stadsplaneperspektiv kan dialogen ses som en form av det etiska synsättet människosyn, eftersom dialogen utgått från att planerare (jag) och medborgare (eleverna) har fört ett öppet samtal som inte varit möjligt om en övergripande kunskap om alla människors lika värde inte funnits (Johansson & Khakee 2008:64). Denna frihet för dialogdeltagaren att själv föra sin talan är en stor del av synsättet människosyn. Dessutom beskriver Johansson & Khakee att den etiska människosynen går hand i hand med FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, vilket kan kopplas till att min dialog tar avstamp i Barnkonventionens artikel 12. En annan aspekt som delvis stämmer överens med mitt dialogarbete är det som

beskrivs i det etiska synsättet samhällssyn, då Johansson & Khakee menar att planeraren producerar bilder av vilken typ av samhälle som eftersträvas. Jag har förvisso presenterat mitt eget första utkast till en plan för deltagarna i dialogen, men jag har inte beskrivit att detta skulle vara något eftersträvansvärt eller det bästa förslaget.

En annan viktig aspekt som beskrivs kring synsättet samhällssyn är att allmänintresset skulle vara en kompromiss mellan olika åsikter (Johansson & Khakee 2008:65), något som inte kan kopplas till min dialog, där det istället handlade om att lägga fram alla åsikter på bordet. Jag var tydlig med att ingen åsikt eller tanke var för liten eller stor och att det inte fanns några rätt eller fel. Man kan till och med dra det så långt att det i min dialog inte fanns något allmänintresse utan istället många små individuella intressen som ibland var lika och ibland olika. Därför stämmer synsättet samhällssyn inte överens med min dialog. Det tredje synsättet demokratisyn bygger på en representation av förbisedda och maktlösa grupper i samhället (Johansson & Khakee 2008:65) som i hög grad går att koppla till min dialog, eftersom barn och unga väldigt sällan deltar i dialogprocesser. Johansson & Khakee beskriver att planerarens etiska uppgift inom demokratisyn är att kunna utgå från dialogdeltagarens perspektiv och samtidigt agera utifrån sitt överläge. Samarbete mellan planerare och medborgare beskrivs som centralt, och det kan kopplas ihop med min dialog eftersom dialogen fördes genom ett sorts samarbete där vi gemensamt diskuterade olika frågor, istället för att någon av parterna skulle få hålla i dialogen själv. Johansson & Khakee beskriver att ett problem med dialoger utifrån det demokratiska synsättet kan uppkomma när förbisedda eller åsidosatta grupper inte kan eller vill delta i dialogen. Denna faktor har i min dialog till viss del hjälpts genom att jag aktivt letat upp

deltagare till dialogen genom en gemensam arena, skolans miljö, och dessutom omfattas eleverna av skolplikt och måste därigenom delta i dialogen. Johansson & Khakee beskriver även att demokratisyn karaktäriseras av att planeraren tar in och förstår information från många olika perspektiv och därigenom växter i sitt demokratiska förhållningssätt (Johansson & Khakee 2008:65). Detta kan kopplas ihop med min dialog genom att jag som dialogens företrädare och planerare fick parera mellan många olika åsikter och viljor för att alla skulle få komma till tals. Det fjärde synsättet, ekologisyn, innebär att man som planerare upplever en ansvarskänsla för framtida generationers intressen och relationen mellan människa och natur (Johansson & Khakee 2008:66). Detta har inte tagits upp i sin helhet i min dialog och kan därför bli svårt att koppla samman. Det närmsta dialogen kan komma vad gäller en ekologisk syn på planeringen var att den behandlade tidsaspekten för planering, att det är en lång process som tar tid, och behöver ta tid.

Planeringsteoretiskt perspektiv

Inom karaktärsdraget rationalitet, menar Strömgren, finns en tydlig skiljelinje mellan det planerande subjektet och det planerade objektet (Strömgren 2007:29). En renodlad rationalitet innebär att planeraren själv ansvarar för planeringen av det framtida samhället eftersom planeraren själv förväntas bistå med den kunskap och analytiska förmåga som krävs. Strömgren ställer en rad frågor gällande rationaliteten som kan undersökas vidare: *"Vem eller vilka bör det planerande subjektet vara? Vilken kunskap och typ av analytisk och reflektiv förmåga bör användas för att planera samhället? I vilken grad är den rationalitet som kommer till uttryck begränsad?"* (Strömgren 2007:29–30). I fallet med min dialog finns det bara ett planerande

subjekt, en person som håller i dialogen och är företrädare för den, något som kan uppfattas som rationellt. Den analytiska och reflektiva förmågan som använts är ju dock inte rationellt genomförd i och med att den är hämtad från en dialog med en vald fokusgrupp, elever på en skola. Rationaliteten blir här begränsad, och det bör väl sägas - i en fullständigt rationell värld finns det inte plats för dialog med intressenter eller övriga, därför faller kopplingen mellan min dialog och den fullständigt rationella planeringstanken. Vad gäller det andra karaktärsdraget som Strömgren beskriver, voluntarism, beskrivs en stark voluntarism genom att den som planerar har full självbestämmanderätt över planeringen (Strömgren 2007:30). Strömgrens ställer sig här frågan inte om, utan i vilken grad den som planerar anses vara autonom. Finns det begränsningar i aktörer, så som medborgare, politiker eller andra intressenter? Ställningen som autonom planerare i min dialog har begränsats eftersom jag jobbat hårt för att inte vara autonom, självbestämmande. Jag har bjudit in andra deltagare till en dialog och vi har diskuterat och pratat tillsammans. Tyvärr, och jag säger tyvärr eftersom jag inte vill se mig själv som en autonom planerare, smyger sig en liten del voluntarism in i dialogen ändå. Det är endast en person som ensam utformat, designat, ritat och skrivit både dialogens mall och den förberedande presentationen om stadsplanering och arkitektur. I min utformning av dialogen har jag haft självbestämmanderätt och agerat autonomt, även om jag diskuterat med elever i en inkluderande dialog.

Dessutom är det ju så att deltagarna lyssnat och litat på mig och det jag berättade för dem. Dialogens mall och den förberedande presentationen har förvisso granskats av både kunniga inom läraryrket och handledare till detta arbete, men det är ändå i slutändan jag som står som ansvarig utgivare för både dialogen

och presentationen. Den starka voluntarismen, och graden av planerarens självständighet, bedöms alltså i fallet med min dialog som relativt högt. Min roll som planerare i detta arbete bör därför även problematiseras utifrån att jag fungerat som ett filter genom processen. Genom min roll, rollen som redan nämnts innebär både dialogskapare och dialogutövare, arkitekt och designer, är det jag som valt och tolkat all information i dialogerna. Jag har gjort detta på ett partiskt sätt genom att forma planförslag 2 utifrån elevernas förslag och idéer, men på mitt sätt.

Ett annat karaktärsdrag som Strömgren tar upp är utopism, som inom det planeringsteoretiska fältet grundar sig i hur planeraren kan manipulera och förändra samhällets fysiska utformning. Strömgren menar att ett samhälle inte kan utvecklas spontant om det finns en underliggande utopisk föreställning om hur det bör se ut (Strömgren 2007:31). I vilken utsträckning går det då att koppla min dialog till ett utopiskt karaktärsdrag? En faktor som först bör tas upp är att de förslag som tas upp i det här arbetet inte är verklighetsförankrade och inte kommer ske i framtiden, det är ett studentarbete och utfört helt i akademiskt syfte. Det går ändå att skönja en viss utopisk föreställning i de dialoger som fördes, eftersom det var några aspekter i dagens stadsmiljö som eleverna tog upp som bristfälliga, och detta måste ju betyda att det finns en annan mer önskvärd lösning. Denna lösning skulle kunna vara en lagad basketkorg eller en ny lekplats, och behöver inte sträcka sig så långt som ett omdanande utopiskt samhälle, men i kontexten som denna dialog utgör blir de vardagliga aspekterna stora och meningsfulla. Så ja, det går att se ett visst spår av utopism i dialogens resultat. Min roll som planerare däremot, står långt bort från den utopiska synen på planeringen eftersom jag tydligt påpekade att det inte finns några

rätt eller fel med vare sig elevernas förslag eller lösningarna på dem. Svaret på om det fjärde karaktärsdraget som Strömgren beskriver, det kollektiva goda, kan kopplas ihop med min dialog kan bara besvaras med ett ja eller ett nej. Det finns inte olika grader av ett kollektivt gott, på samma sätt som det går att gradvis bedöma rationalitet, voluntarism eller utopism. I den generaliserade planeringen är strävan efter det kollektiva goda lika med att planeringen ska göra samhället bättre för alla invånare (Strömgren 2007:31). Frågan man bör ställa sig är, enligt Strömgren, om universella värden förespråkas och i så fall vilka. I en koppling till min dialog kan det tolkas genom att fråga i vilken omfattning tanken om det kollektiva goda påtalades. Sett till den förberedande presentationen går det inte att finna några indikationer som går att kopplas till några universella värden. Vid ett tillfälle beskrivs att ”varför är det viktigt med planering? Därför att städer måste kunna växa under kontrollerande former”, men det beskrivs inte vad som är eftersträvansvärt eller hur denna stad ska formas. Inte heller i själva dialogen talades det om något universellt, eller något som kan kopplas till tanken om det kollektiva goda. Vad finns det då för slutsats att dra kring förekomsten av universella värden i min dialog? Eftersom det som tidigare nämns snarare finns en rad olika individuella intressen från deltagare i dialogen, och inte ett gemensamt allmänintresse, finns det inte heller något kollektivt gott att utgå från som planerare.

Delaktighetsperspektiv

Delaktighet är en abstrakt faktor som är svårt att mäta, men med hjälp av Shiers modell (Shier 2001) går det att se ungefär hur delaktiga barnen var i min dialog. Den första nivån, *barn blir lyssnade till* innebär att barn själva tar initiativ till att uttrycka en åsikt, som

den ansvarige sedan lyssnar till. Shier poängterar att det på denna nivå inte finns någon vidare organisering kring hur barns åsikter ska tas om hand, utan baseras helt på att de själva tar initiativ att uttrycka sig (Shier 2001:6). I min dialog har jag organiserat ett forum där barns och ungas åsikter, tankar och idéer fått komma till tals för att sedan aktivt lyssna på dem, därför klarar min dialog det första steget. Vidare till nästa nivå, *barn får stöd i att uttrycka sina åsikter och synpunkter*. Här menar Shier att det bör finnas en övergripande kännedom hos den vuxna eller ansvariga kring hur man bäst ska kunna lyssna på barn för att de ska kunna uttrycka sina åsikter. Det ska även finnas möjlighet till tekniker för ökad delaktighet, genom visuella metoder eller dialoger (Shier 2001:7). I min dialog fanns ett moment där vi tillsammans arbetade utifrån en karta, med små trämodeller och klistermärken, vilket kan förstås som att min dialog klarat även nivå två.

Den tredje nivån *barns åsikter och synpunkter beaktas* där man som ansvarig utöver att lyssna på barn och ge stöd till barn att uttrycka sig även ska kunna ta till sig barnens åsikter på ett greppbart sätt. Varken nivå ett eller nivå två innehåller alltså någon form av garanti på att barnens åsikter uppmärksammas av den ansvarige. Shier menar att i det i olika fall av beslutsprocesser där barns åsikter används som en symbolisk handling, och där ansvariga menar att barnens åsikter används för att ge dem en känsla att de blir lyssnade på, är anledningen till att nivå tre även innehåller faktumet att barns åsikter blir uppmärksammade på allvar (Shier 2001:7). Detta kan kopplas till exempel på dialogformer där barn får rita vad de vill på ett vitt papper som tidigare nämnts. När barn inser att det inte blivit vad de ritade på pappret, för att det kanske är helt utom räckhåll för stadsplaneringen, hur ska man då kunna

överväga barns delaktighet över huvud taget? I min dialog har jag utformat ett planförslag efter elevers tankar, och lämnat min yrkesprofessionella sida för att belysa deras idéer. Jag har också fått fundera över och blivit utmanad av andra sätt att se på arkitektur och stadsplanering från eleverna som har en bredare kunskap om stadsdelarna. Ett exempel på detta är centrumbildningen, som i det första planförslaget koncentrerades till platsen där Fröslunda IP ligger i dagsläget, med en centrumverksamhet som speglar den planering som konstruerats som idealisk under min tid som student. Detta gestaltas som en kvartersstad med slutna eller semi-slutna kvarter runt ett torg och blandade funktioner – vilket kan vara tandläkarmottagningar, mataffärer, bibliotek eller andra mindre butiker. Funktioner som innebär sport, lek eller rekreation är istället satta till områden som parker, idrottsplatser eller grönområden. I det andra förslaget, där elevernas åsikter fick vara vägledande, består fotbollsplanerna i sin nuvarande form och på sin nuvarande plats, centralt mitt i området. Här har jag som arkitekt och designer fått backa för elevernas åsikter, och eleverna utmanade mig att utveckla min syn på centrumverksamhet. Fotbollsplaner kan också vara ett sorts centrum, och skapar en stadsmässighet där barnen får ta plats mitt i stadsdelens centrum som formas av sport och lek. Istället är det torg och andra funktioner som får placeras med hänsyn till fotbollsplanerna, och barnperspektivet. I och med detta anser jag att nivå tre är uppnådd, barns åsikter och synpunkter har beaktats. Den fjärde nivån, *barn involveras i beslutsfattande processer*, innebär att barns roller rör sig från en rådgivande till en aktiv roll i delaktigheten. Beslutsfattande processer behöver inte vara mer invecklade än att en grupp bestående av både barn och unga tillsammans kommer fram till beslut (Shier 2001:8). Även här kan nivån anses vara uppnådd, i och med att jag som ansvarig tilldelat de

deltagande eleverna en aktiv roll i dialogen genom att ge dem ordet och möjligheten att tala fritt om stadsdelarna, i dialogpresentationen återfinns till exempel meningar som ”Hur tycker ni att Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp ska vara?” och ”Men det viktigaste – vad tycker ni?”. Hade jag istället kommit till dialogen med två redan färdiga planförslag och bett eleverna säga vilket som är det bästa, så hade deras roll istället varit rådgivande. Det femte och sista steget i Shiers modell, *barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattandet*, beskrivs snarlikt nivå fyra. Skillnaden, menar Shier, är att den ansvarige för att kunna uppnå nivå fem behöver dela sin makt med barn. Hur ska detta egentligen tolkas? För att koppla till min dialog så har de deltagande eleverna inte fått ansvar över beslutsfattandet, i och med att det är jag som står bakom båda planförslagen. I ärlighetens namn vet jag inte hur jag skulle kunna uppfylla den femte nivån, och ifrågasätter på ett sätt meningen med den, eftersom viljan om att genomföra en bred dialog med barn och unga kom från mig, inte eleverna. Jag har inte delat makten över examensarbetets resultat med eleverna, men de har fått en aktiv roll i genomförandet av planförslagen. Därför når elevernas delaktighet i det här arbetet bara till nivå fyra av fem i Shiers modell.

Analys av förslagen

Det som skiljer planförslagen är påverkan från elever, barn och unga som både bor och går i skolan i området. Planförslag 1 är främst utformat i enlighet med den nulägesanalys som återfinns i Eskilstuna kommuns utvecklingsplan och framförallt – mina egna yrkesprofessionella åsikter och beslut som arkitektstudent har fått styra hela gestaltningen. Planförslag 2 grundar sig i planförslag 1 men är omarbetat efter dialogerna med eleverna – här är det alltså

elevernas åsikter som fått styra gestaltningen och mina åsikter har fått läggas åt sidan. Det är viktigt att poängtera att inget av förslaget är "bättre" än det andra, bara att de visar olika saker. Faktumet att de skiljer sig mellan varandra är spännande, och visar hur ett förslag där en dialog förts skiljer sig från ett förslag där ingen dialog förts. Vilka sorts stadsmässiga kvaliteter för de båda förslagen med sig? Vad är det för sorts stad som gestaltas i förslagen?

I det första förslaget är ny bebyggelse centrerad till fotbollsplanerna på nuvarande Fröslunda IP, som flyttats ner till en åkermark söder

PLANFÖRSLAG 1.

om Lagersberg. I likhet med den utvecklingsplan som Eskilstuna kommun utkommit med (Eskilstuna kommun 2019:62–63) ansåg jag att den yta som Fröslunda IP tar i anspråk är bra strategiskt placerad för stadsmässig centrumverksamhet och bostadsbebyggelse. I det andra förslaget är det däremot bebyggelsen som fått flyttas till åkermarken i söder och fotbollsplanerna behåller sin nuvarande plats. Detta eftersom eleverna i dialog 2 gärna ville behålla fotbollsplanerna och inte såg någon anledning för dem att flyttas, snarare rustas upp (dialog 2). I planförslag 2 är den nya bebyggelsen dessutom förskjuten till Gillbergavägen, vilket skapar en mer logisk

PLANFÖRSLAG 2.

stadsmässighet med den nya bebyggelsen som föreslås på andra sidan Gillbergavägen. I planförslag 1 finns en mer klassisk syn på privat och offentlig plats, medan gränserna för offentlig- och privat mark i planförslag 2 är mer diffusa. Detta visar sig speciellt i att det i planförslag 1 föreslås slutna kvarter på nuvarande Fröslunda IP jämfört med fristående bebyggelse i planförslag 2. Som tidigare nämnt är även definitionen av offentliga platser, torg eller mötesplatser mer diffus i planförslag 2. Detta behöver inte vara negativt utan visar istället att lek- och sportaktiviteter får ta plats i områdets absoluta mittpunkt. På så sätt skapas även ett offentligt rum för barn och unga, till skillnad från planförslag 1 där ett torg får central betydelse. Få av de deltagande eleverna under dialogerna sa att de brukade gå till Fröslunda torg för att umgås eller leka (dialog 2), och därför ses en torgbildning som i planförslag 1 inte som något som skulle gagna gruppen barn och unga i området och har därför omgestaltats i planförslag 2. En del av eleverna ville gärna umgås på öppna platser (dialog 2), och såg inte Fröslundas tallpartier som områden där man kan hänga eller leka. Däremot ville många elever ha kvar de stora grönområdena som de är i dagsläget (dialog 1). För att möta elevernas förslag ändrades byggnadsstrukturen form i planförslag 2 genom att, istället för att formas runt och skrymma den öppna platsen som i planförslag 1, ge plats för den stora öppna mötesplatsen. Helt oplanerad är inte mötesplatsen i planförslag 2, i och med att de stora fotbollsplanerna är kvar i sin nuvarande form finns sport- och lekfunktioner bevarade i området, och dessutom önskade eleverna en öppen scen (dialog 2) som med fördel skulle kunna placeras på området. Skillnaden är att den öppna mötesplatsen inte ramas in av bostadshus, stängda kvartersstrukturer, som är fallet i planförslag 1.

Skillnaderna mellan stadsmässiga kvaliteterna i planförslag 1 och planförslag 2 är alltså att planförslag 1 gestaltas som en klassisk stängd kvartersstruktur där funktioner får bestämma möjligheterna för lek och sport. I planförslag 2 är funktionerna desto mer svävande och strukturen vare sig stängd eller inramande. Något klassiskt kategoriserat torg återfinns heller inte i planförslag 2, istället är det den öppna odefinierade platsen som blir både mötesplats, lekplats, centrumbildning och grönområde. Detta relaterar inte till hur den vanliga synen på centrum och centralitet formuleras, som i de flesta tider och på de flesta sätt formats som en öppen mötesplats omgiven av bebyggelse liknande det som återfinns i planförslag 1. I planförslag 2 är det snarare bebyggelsen som får omge fotbollsplaner och annan öppen plats i en större skala. Torget i planförslag 1 har både det klassiska utseendet och storleken av ett torg, och i

PLANFÖRSLAG 1.

PLANFÖRSLAG 2.

planförslag 2 är den öppna platsen mycket större till ytan. Ett stort, öppet område utan planerade funktioner (som istället får växa fram) och med fotbollsplanerna bevarade i stadsdelarnas mitt kan ses som ett demokratiskt resultat av att barn och unga får ta del av både planeringsprocessen och staden. Här bör en diskussion om demokrati finnas med i åtanke. Inom den representativa demokratin ska allas åsikter tas om hand. Frågan är om allas åsikter ska tas om hand på samma sätt. Om fokusgruppen för dialogen varit en annan hade resultatet förmodligen sett annorlunda ut, därför är det av stor vikt att poängtera hur gruppens form i en dialog ser ut för skapandet av demokratiska processer. Är verkligen ett medborgerligt deltagande på lika villkor att föredra? Och på vems normativa villkor ska demokratiska dialogprocesser föras? Istället kanske den demokratiska dialogprocessen bör föras utifrån den representativa demokratin på allas, olika, villkor.

8.

Slutsats

Slutsats

Slutsatser kring planförslagens skillnader och vad de olika processerna ger för form av stad eller stadsmiljöer grundar sig i hur de är formade. I planförslag 1 återfinns en mer klassisk syn på staden och stadens form, med sluten kvartersmiljö och tydligt uppdelad offentlig och privat yta. Planförslag 2 rör sig bortom den klassiska synen på centralitet och stadsmiljö men även offentlighet och privat mark. Frågor som kvarstår, och slutsatser som kan dras, är om planförslag 2 verkligen bidrar till en ny plats för barn och unga i stadsdelarnas mitt eller om planförslag 1 kanske är att föredra eftersom det visar en mer klassisk designlösning på stadsutveckling. En slutsats är att en mer öppen struktur skulle kunna bidra till en tryggare och inbjudande miljö för barn och unga bland annat genom att mer grönyta frigörs, och talar mer med den befintliga strukturen som ju faktiskt inte består av några stängda kvarter utan öppna och fristående byggnader. Då planförslag 1 genererar en mer klassisk stadsmiljö som visar nästan förutbestämda funktioner – torg, centrumbildning och funktioner i bottenvåning, kan planförslag 2 ses som en form av stadsmiljö som får växa fram successivt och utgå från behov som uppkommer efterhand. De elever som deltog i dialogen efterfrågade i slutändan bara en plats att hänga och leka på (dialog 1, dialog 2). Platsens utformning spelar mindre roll, huvudsaken är att det finns ett centralt rum där de får ta och skapa plats.

En annan slutsats av detta examensarbete är dels att dialog med barn och unga i låg- och mellanstadieålder är möjligt att genomföra och att barn och ungas åsikter kan ligga som grund till hur ett planförslag kan utformas och gestaltas. Resultatet av den studie som förts är två olika planförslag som kanske inte ser så värst olika

ut gestaltningsmässigt, men som medför två helt olika syner på offentliga rum, kvartersstruktur och framför allt - barn och ungas plats i staden. För att se så att arbetets syfte fullgjorts och svarar mot den analys som presenterats behöver de frågeställningar som presenterades i det inledande kapitlet behandlas. Arbetets frågeställningar var följande:

- *Hur kan planerar- och arkitektrollen användas i en dialog med grupper som inte är vana vid eller kan tolka fackspråk?*
- *Hur kan stadsutveckling förstås och fördjupas genom en dialogmetod?*

I den dialog som genomfördes med elever i låg- och mellanstadieålder lades mycket förberedelse på en för barn och unga greppbar introduktion kring vad stadsplanering och arkitektur innebär i praktiken och på att förklara politikens roll i planeringen. Genom resultatet av själva dialogen och den form av delaktighet som eleverna tilldelades kan en slutsats kring planerar- och arkitektrollen dras. Planerar- och arkitektrollen i en dialog bör främst användas av en grupp personer, eftersom det både kan bli partiskt och objektivt om endast en person är drivande i processen som arkitekt och dialogförfattare, som är fallet med detta arbete. Eftersom så ofta inte är fallet i dialoger genomförda av kommunala tjänstepersoner, arkitektkontor eller andra aktörer kan detta ses överflödigt, men bör ändå nämnas.

Vidare har jag erfärut att rollen kan användas genom att ta plats och på så sätt föra dialogen framåt. Arkitekter och planerare kan alltså med fördel positionera sig utanför en passiv roll och ta en ledande roll i en dialog, speciellt med barn och unga. Det innebär inte att

man ska ta över dialogen själv utan kan istället främja ett ökat deltagande genom att rikta direkta frågor till deltagarna kring deras åsikter. Jag gick in i det här arbetet med en nästan förutbestämd vision av att jag skulle låta eleverna ta plats i min dialog, men kommer ut på andra änden med en annan uppfattning. Detta formades genom information om erfarenheter i dialogprocesser av informant (informant 1) men även hur barn och unga reagerade när de fick en direkt fråga att svara på (dialog 1 och dialog 2). När jag nu har ett färdigt arbete bakom mig och kan reflektera över planerarens och arkitektens roll ser jag plötsligt en annan fråga – vilken roll ska tilldelas de deltagande i en dialog? Varför har jag inte funderat över vilken roll jag ska tilldela eleverna? Det som erfärits kring hur stadsutveckling kan fördjupas och förstås är främst hur olika ett område eller en stadsdel ser ut med olika glasögon. Genom elevernas glasögon har jag fått ta del av en annan bild av Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp jämfört med den bild jag själv hade först jag besökte området. Här är det återigen viktigt att poängtera hur arbetet inte ämnat presentera rena designlösningar utan snarare en annan syn på hur stadsutvecklingsfaser kan formas genom exempelvis dialogmetoder. Den skillnad mellan planförslagen som de olika metoderna resulterade i (där den ena var en mer klassisk designmetod och den andra en dialogmetod) tar form exempelvis i diskussionen om vad centralitet och stadsmässighet kan och får vara.

En fråga kring vad elevernas åsikter är grundade i är intressant att fråga sig. Varför uttrycker de just de åsikter de gör och vad beror det på? Är det brist på erfarenhet som gör att de uttrycker sig som de gör? Det är intressant att ta upp att även om eleverna inte har samma grund i arkitektur och planering som jag så finns det inget som säger att deras förslag inte går att genomföra. Jag har också

erfarit att inget av elevernas förslag var helt utanför kartan för vad ett stadsutvecklingsprojekt kan innebära, utan höll sig rimligt inom ramen för om inte rådande arkitektoniska och planeringsmässiga ideal så i alla fall ungefär samma bild som jag har av utvecklingen av ett område. Eftersom eleverna redan har god kunskap om områdena och dess positiva och negativa aspekter behöver de inte någon yrkeskunnig utbildning för att kunna uttrycka sig. Här spelar även introduktionen till dialogen roll, hade de haft samma verklighetsförankrade bild av områdena om jag istället gett eleverna varsitt papper och bett dem rita bilden av den framtida staden?

Ytterligare en aspekt som är viktig att poängtera är hur resultatet av dialogen påverkats av mig som utformare av dialogen och dialogens ledare. Då min roll fungerat som ett filter för processen kan det så här i efterhand lyftas ett antal frågor. För det första är det av stor vikt att diskutera hur mycket av resultatet, det vill säga planförslaget, som påverkats av mig som dialogens ledare. Eftersom jag ansvarat för vad som förmedlats till eleverna under dialogen fungerar även detta som ett filter, där jag valt vad jag ska förmedla till eleverna och varför. En annan viktig punkt som kommer ur denna frågeställning, framförallt att ta upp till framtida projekt av liknande karaktär, är hur arkitekter och planerare bör tolka den information som kommer ur dialogen. Hur ska barns, ungas eller andra dialogdeltagares åsikter tolkas för att kunna vara en väsentlig del av det gestaltande materialet? Ytterligare en viktig punkt är hur ansvarig dialogutformare eller dialogledare i slutändan är ansvarig för hur deltagarens talan ska föras. Olika sorters dialoger utformas på olika sätt, men i en dialog som har en specifik grupps åsikter i fokus behövs en djupare diskussion kring dialogens kunskapsförmedling, speciellt vägen mellan dialogen och det gestaltande materialet. I detta arbete har

elevernas åsikter fått vägleda det slutliga planförslaget, men hade kunnat formas på många olika sätt, till exempel hade eleverna kunnat få vara delaktiga mer i det slutliga gestaltningsarbetet. Detta öppnar upp till ytterligare en frågeställning. Barn och unga uttrycker gissningsvis främst åsikter som är om inte väsentliga så i alla fall centrala i hur just barn och unga ser och bedömer stadsrummet. Ett stadsutvecklingsprojekt som baseras på en dialog fördd med barn och unga framställer naturligtvis främst barn och ungas syn på staden, vilket delvis förklaras av att barn och unga saknar erfarenheter och kunskaper som är väsentliga för andra ålders- eller samhällsgrupper. Dessutom kan det vara så att barn och unga saknar kunskap och erfarenhet som den yrkesprofessionella planeraren eller arkitekten besitter, en förutsättning för detta arbete. Denna del av processen, där dialogdeltagarens åsikter processas, är avgörande för vilken sorts stadsutveckling det i slutändan blir. Detta är också en viktig synpunkt att ta upp utifrån hur dialogen kan bidra till en god planering, och vad resultatet av den kunskapsinhämtning som förutsätter planeringen i så fall blir.

För att kunna fånga de värden som uppfattats som viktiga i analysen av dialogen behöver dialogen utformas på ett sätt som öppnar upp till en diskussion. Mitt arbete har resulterat i olika rekommendationer som presenteras nedan.

Råd och verktygslåda

Tilldela kunskap

En viktig del av arbetet har varit att jag beskrivit för de deltagande eleverna den ge- och ta-relation som ett sådant här arbete för med sig. Det handlar lika mycket om att de ska tilldelas kunskap om

arkitektur och planering (kunskap som jag innehar), som att de ska tilldela mig kunskap om planområdet (kunskap som eleverna innehar). Att beskriva den dynamiken på ett greppbart och ärligt sätt sätter i stort sett agendan för hela den kommande dialogen.

Skapa plats och en arena för diskussion

Att ge barn och unga en möjlighet att prata om ett område de känner till väl ger dem även en möjlighet att själva reflektera över bra och mindre bra aspekter i sin närmsta livsmiljö. Det kan handla om stora frågor som varför vägarna är så breda, eller mindre synpunkter som att basketkorgen på gården bör lagas. Jag upptäckte i dialogen att ju mer vi pratade om området, desto mer åsikter hade eleverna.

Beskriv grunderna och förklara delaktigheten

Att barn och unga direkt ska kunna ta till sig svåra frågor som rör planering och arkitektur är ologiskt, därför bör planeringens och politikens grunder förklaras i den inledande fasen av en dialog. Att inte ge deltagande barn och unga en förklaring till varför de deltar i dialogen, eller beskriva varför man genomför dialoger, kan uppfattas som utelämnande och kanske till och med odemokratiskt. Varför ska barn och unga delta om ingen förklarar varför?

Anpassa dialogen

De deltagande eleverna i denna dialog var i låg- och mellanstadieålder, och jag hade försökt att anpassa dialogen till den åldersgruppen med greppbara men verklighetsförankrade ord (till exempel, som tidigare nämnt, beskriva begreppet "ABC-stad" som "ett område planerat som en egen liten stad med skola, bibliotek, mataffär och bank"). Hade dialogen förts med äldre elever, hade anpassningen av dialogen sett annorlunda ut.

Förslag till vidare studier

Med anledning av arbetets begränsning i tid och en ovilja att ta lektionstid i anspråk har en djupare dialog inte kunnat genomföras. Vidare studier av detta arbete skulle kunna innebära, som tidigare nämnts, en gemensam gestaltungsövning eller rundvandring i området, som ofta är möjligt i liknande dialogprocesser genomförda av arkitektkontor eller kommunala tjänstepersoner. Det skulle också kunna betyda ett möte mellan de deltagande eleverna och berörda tjänstepersoner på kommunen, byggnadsnämndens politiker eller fastighetsskötare som arbetar i området. I detta arbete har ett småskaligt, konkret gestaltungsprojekt varit huvudfokus för resultatet av dialogerna. Det skulle vara intressant att föra en liknande dialog men för ett större område och under en längre tid, exempelvis en grönplan, översiktsplan eller fördjupning av översiktsplan. Det skulle även vara intressant att föra en liknande dialog men med barn och unga i en annan åldersgrupp, dels yngre barn i förskoleålder och äldre ungdomar i gymnasieålder. Hur hade dialogen formats då, och hur hade resultatet skiljt sig från denna dialog med elever i låg- och mellanstadieålder?

Avslutande reflektion

För att ge en avslutande reflektion över ett sådant här arbete behöver jag se tillbaka till den metod som använts. En viktig aspekt är att jag arbetat ensam med detta arbete, även om jag fört dialog med elever. Ingen har kunnat motsätta sig eller påverka mitt arbete, utan till syvende och sist är det som redan nämnt jag som fungerat som allt från dialogens utformande och genomförande, till planförslagets planmässiga utformande, som (plan)arkitekt och urban designer.

Jag har egentligen inte haft några regler eller hållpunkter utan har utformat dialogen och planförslagen på det sätt som passar mig och mitt arbete. På det sättet hade metoden kunnat genomföras annorlunda, om det handlat om ett verkligt stadsutvecklingsprojekt. För detta examensarbete som det ju faktiskt är, räcker det med en ansvarig. Dialogmetoden har lämpat sig väl för att besvara frågor kring hur stadsutveckling kan fördjupas, liksom att undersöka hur rollen som arkitekt och planerare ska användas i en dialog med deltagare som inte är vana att tolka arkitekt- och planerarspråket. Dialogmetoden uppfattas som en bra metod, i alla fall inom ramen för detta arbete. Naturligtvis skulle metoden kunna utvecklas, och det beror i sin tur på hur den skulle kunna användas annorlunda. Dialogen som använts i detta arbete har riktat sig till barn och unga med ett stort åldersspann, 6–12 år. En viktig aspekt är att åldrarna på de elever som deltog redan var kända och således kunde dialogen och metoden formas därefter, så att metoden skulle vara greppbar för 6-åringar och samtidigt inte uppfattas som tråkig eller barnlig för 12-åringar. Metoden lämpar sig därför inte lika bra för barn och unga i yngre ålder och inte heller ungdomar i gymnasieålder. För dialoger där åldern på barn och unga som deltar inte är känd, till exempel där dialogen inte sker genom en arena som skolan utan kanske mer spontant, behövs en metod som kan rikta sig till i princip alla barn och unga i alla åldrar. För en sådan undersökning behövs en för den åldersgruppen anpassad dialog.

I inledningen till detta examensarbete ställdes frågan varför deltagande med barn och unga är viktigt. Ett svar är att gruppen barn och unga sedan januari 2020 omfattas av Barnkonventionen och att det är upp till stat, kommun och annan offentlig verksamhet att se till att barn får uttrycka sina åsikter på bästa sätt, bland annat inom

planeringen. Ett annat svar är att gruppen barn och unga traditionellt inte fått eller kunnat delta i planeringsprocesser, barn och unga som sedan växer upp utan vetskapen om att de får uttala sina åsikter kring sin närmsta livsmiljö. På det sättet kan en bredare dialog möjliggöra ett ökat tillgängliggörande av den fysiska planeringen. Det borde vara en självklarhet att rådfråga användarna av traditionellt kopplade platser för barn och unga - lekplatser, skolor och skolgårdar, öppna platser och torg innan ett färdigt förslag presenteras. För mig som genomfört två dialoger med barn och unga i låg- och mellanstadieålder ser jag endast positivt på ett ökat barnperspektiv på planeringen i utvecklingsprocesser som rör barn och unga, gärna där barn och unga får delta i dialog- och gestaltningsprocesser. Barn och unga måste bli lyssnade på och inte bara informerade om olika lösningar i en dialogprocess. Likaså måste de få möjlighet att delta i en för dem anpassad dialog. Möjligheten till påverkan ligger i att röra sig bortom synen på ett rådgivande dialogdeltagande till ett delaktigt.

9.

Källhänvisning

Tryckta källor

Andersson, K. & Bratel, J. (2019) DIS_COURSE #1 2019. *Att inkludera boende i stadsutvecklingen*. Tallinn: Greif printhouse.

Eskilstuna kommun. 2019. *Utvecklingsplan Fröslunda, Lagersberg, Råbergstorp, samrådsmaterial*. Eskilstuna: Eskilstuna kommun.

Fröst, P., Gustafsson, A., Eriksson, J. och Lindahl, G. (2017). *Designdrivna dialoger för arkitektur och samhällsbyggnad. 10 år och 100 designdialoger – erfarenheter och framtid*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Fröst, P. (2004). *Designdialoger i tidiga skeden – arbetssätt och verktyg för kundengagerad arbetsplatsutformning*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Gunne, N. 2019. De hävdar barnens rätt. *Arkitekten*. Nr 12, ss 34–39.

Henecke, B. & Khan, J. (2002). *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen – en demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Johansson, M. & Khakee, A. (2008). *Etik i stadsplanering*. Lund: Studentlitteratur.

Kylin, M. & Lieberg, M. (2001). Barnperspektiv på utemiljön. *Nordisk arkitekturforskning* (1). 63–76.

Lenninger, A. 2018. Barndom - vuxnas blick på barn. *Tidskriften STAD*. Nr 21, ss 24–27.

Ljungberg, J. & Lövehed, E. (2018). *På lika villkor – en studie om medborgardialog med barn och unga*. Karlskrona: Institutionen för fysisk planering, Blekinge tekniska högskola.

Nyréns Arkitektkontor. (2017). *Designdialog*. Malmö: Nyréns Arkitektkontor.

SFS 2010:900. Plan- och bygglag. Stockholm: Näringslivsdepartementet.

Shier, H. (2001). *Vägar till delaktighet – öppningar, möjligheter och skyldigheter. En ny modell för att öka barns delaktighet i att fatta beslut i enlighet med artikel 12.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Barnombudsmannen.

SKR, Sveriges kommuner och regioner. (2012). *Medborgardialog för unga*. Stockholm: Sveriges kommuner & landsting.

SOU 2016:19. Barnkonventionen blir svensk lag. *Betänkande av Barnrättsutredningen*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Strömgren, A. (2007) *Samordning, hyfs och reda – Stabilitet och förändring i svensk planpolitik 1945–2005*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.

UNICEF Sverige. (2009). *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Intervjuer

Informant 1. Nyréns arkitektkontor.
Intervju genomförd 2020-03-04. 40 minuter (telefonintervju).

Dialoger

Dialog 1. Dialog genomförd 2020-03-09. 1 h 30 min.
Dialog 2. Dialog genomförd 2020-03-10. 1 h 40 min.
Pedagog 1. Fröslundaskolan.
Pedagog 2. Lagersbergsskolan.
Pedagog 3. Lagersbergsskolan.

Internetkällor

Eskilställan. (2017a). *Fristaden och Eskilstunas utveckling till en industristad*. 26 september.
<https://www.eskilstuna.se/uppleva-och-gora/bibliotek-arkiv-och-lokalhistoria/lokalhistoria---eskilstellan/sok-i-arkiv/eskilstunas-historia/fristaden-och-eskilstunas-utveckling-till-en-industristad.html> (Hämtad 2020-04-26)

Eskilställan. (2017b). *Eskilstuna under efterkrigstiden*. 26 september.
<https://www.eskilstuna.se/uppleva-och-gora/bibliotek-arkiv-och-lokalhistoria/lokalhistoria---eskilstellan/sok-i-arkiv/eskilstunas-historia/eskilstuna-under-efterkrigstiden.html> (Hämtad 2020-04-26)

Statistiska centralbyrån. (2019). *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2019 och befolkningsändringar 1 oktober – 31 december 2019*. 20 februari.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/kvartals--och-halvarsstatistik--kommun-lan-och-riket/kvartal-4-2019/> (Hämtad 2020-04-26)

Bildkällor

Figur 1. Flygfoto över Fröslunda, 1949. Foto: O. Bladh, Eskilstuna stadsmuseum.

Figur 2. Fröslunda centrum 1956. Foto: Teddy Aarni, Eskilstuna stadsmuseum

Figur 3. Pingisspel i Fröslunda, 1963. Foto: Rolf Bergström, Eskilstuna stadsmuseum

Figur 4. Fröslunda ca 1950. Foto: Lars-Eric Rannegårdh, Eskilstuna stadsmuseum.

Figur 5. Lekplats vid kv Taktäckaren, Fröslunda, ca 1950. Foto: Lars-Eric Rannegård, Eskilstuna stadsmuseum.

Figur 6. Barndaghem i Fröslunda, 1957. Foto: Rolf Bergström, Eskilstuna stadsmuseum.

Figur 7. Lagersbergsskolans skolgård med bostadshus i bakgrunden, 1980. Foto: Rolf Hjalmarsson, Eskilstuna stadsmuseum.

Figur 8. Fröslunda centrum, ca 1960. Foto: Rune Rydh, Eskilstuna stadsmuseum.

Figur 9. Bostadsgata i Fröslunda, ca 1950. Foto: Lars-Eric Rannegård, Eskilstuna stadsmuseum.

Figur 10. Södra infarten vid Skogstorpsvägen, Lagersberg, 1962. Foto: Teddy Aarni, Eskilstuna stadsmuseum.

Allt kartmaterial © Lantmäteriet

HEJ!

Nu ska vi ha en dialog.

Ni = invånare

I landet Sverige

I kommunen Eskilstuna

Barnkonventionen

Vad betyder det?!

Barnkonventionen

= Barn har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör dem. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör barnet ska barnet höras och barnets intresse komma i första rummet.

DÅ BÖRJAR VI!

1.

Vad är planering?

Jag är
PLANARKITEKT.

PLAN ARKITEKT

Arkitekt = ritar hus

Planarkitekt = ritar planer över hur husen ska passa ihop

En planarkitekt följer lagen för att inget ska bli fel.

Planarkitekter jobbar oftast på en KOMMUN.

Planarkitekter jobbar oftast på en KOMMUN.

I Sverige finns det många kommuner, 290 stycken. Eskilstuna är en kommun, liksom Västerås och Stockholm.

Varför är det viktigt med planering?

Därför att städer måste kunna växa under kontrollerade former.

Annars hade det nog blivit...

KAOS!!!

MEN HUR FUNKAR DET DÅ!

En viktig sak...

Planering tar LÅNG TID!

Från en första idé till ett färdigt hus eller bostadsområde kan det ibland ta...

25 år!

Hur ser världen ut om 25 år?

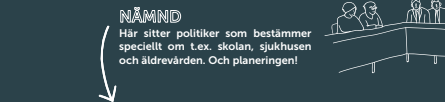

MEN VEM BESTÄMMER DÅ!

Vart fjärde år är det val.

Då väljs inte bara regeringens politiker utan även kommunens politiker.

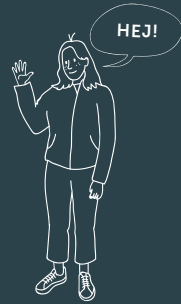
SAMMANFATTNING AV KAPITEL

1.

Ni = invånare

Idag = dialog

Jag = planarkitekt

Planarkitekt = ansvarar för planeringen i kommunen.

Lyssnar på politiker som bestämmer i kommunen.

Följer lagen.

2.

Dåtid och historia

FRÖSLUNDA
LAGERSBERG
RÅBERGSTORP

FRÖSLUNDA
LAGERSBERG
RÅBERGSTORP

HEMMA?
SKOLAN?

SPELA FOTBOLL?

HANDLA?

BIBLIOTEKET?

FRÖSLUNDA

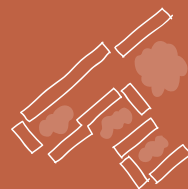
Byggdes på 1940-talet.
Planerat som en egen liten stad
med skola, bibliotek, biograf,
mataffär och bank.

LAGERSBERG

Byggdes på 1960-talet
eftersom det var stor brist på
bostäder. Planerat med stort
mellanrum mellan husen och
stora grönytor.

RÅBERGSTORP

Byggdes också på 1960-talet.
Planerades på samma sätt som
Lagersberg.

Förr i tiden lyssnade inte
planarkitekten på de som skulle
bo där.

Idag är planarkitekten skyldig enligt lagen att
prata med de som bor i staden innan något
nytt byggs.

SAMMANFATTNING AV
KAPITEL

2.

FRÖSLUNDA
LAGERSBERG
RÅBERGSTORP

= tre stadsdelar från olika
tider i historien där husen
ser olika ut.

Innan = planarkitekten lyssnade inte

Idag = planarkitekten måste lyssna

3.

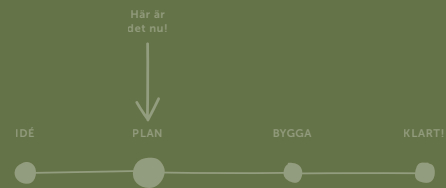
Framtiden

NU DÅ?

Just nu håller Eskilstuna kommun på med en plan över Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp.

Tanken med planen är att skapa fler bostäder, fler jobb, fler saker att göra på fritiden och nya miljöer.

Men kom ihåg...

Planering tar

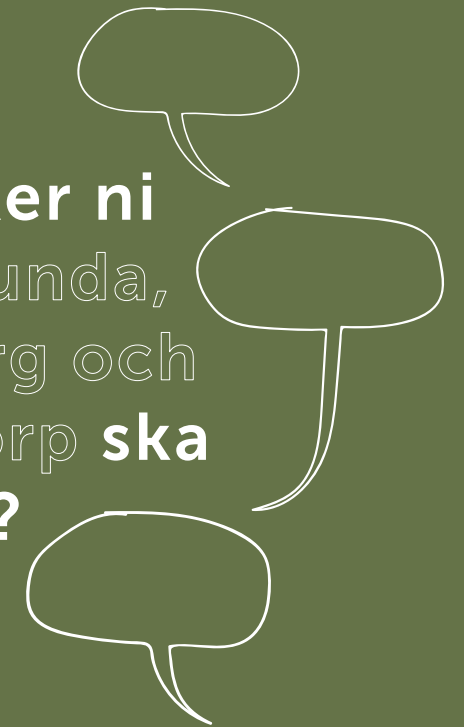
LÅÅÅÅNG TID

Och nu!

Nu börjar själva

DIALOGEN

Hur tycker ni att Fröslunda, Lagersberg och Råbergstorp ska vara?

EN BRA PLATS ÄR...

JAG TYCKER INTE OM...

JAG BRUKAR CYKLA HIT...

JAG BRUKAR LEKA HÄR...

Finns det något som är dåligt som skulle kunna förändras, eller något som är extra bra?

TRE TEMAN FÖR FRAMTIDEN!

BOSTAD/HUS

TORG/SERVICE

MIN FÖRSTA
SKISS!

MEN DET VIKTIGASTE -
VAD TYCKER
NI?

SAMMANFATTNING AV
ALLT...

PLAN

Jag = kunskap om planering
och arkitektur

Ni = kunskap om Fröslunda,
Lagersberg och Råbergstorp

bla bla bla

bla bla

Idag = dialog!

TACK!

För att ni ville vara
med!

LUND
UNIVERSITY